

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2023 m. spalio 13 d.
(OR. en)

14191/23

AG 118
EMPL 484
SOC 681
MIGR 338
COH 72
SAN 586

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

nuo:	Europos Komisijos generalinės sekretorės, kurios vardu pasirašo direktorė Martine DEPREZ
gavimo data:	2023 m. spalio 12 d.
kam:	Europos Sąjungos Tarybos generalinei sekretorei Thérèse BLANCHET
Komisijos dok. Nr.:	COM(2023) 577 final
Dalykas:	KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI Demografiniai pokyčiai Europoje. Veiksmų rinkinys

Delegacijoms pridedamas dokumentas COM(2023) 577 final.

Pridedama: COM(2023) 577 final

Briuselis, 2023 10 11
COM(2023) 577 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

Demografiniai pokyčiai Europoje. Veiksmų rinkinys

1. ĮVADAS

Žmonės visoje Europoje gyvena ilgiau ir sveikiau. Tikėtina gyvenimo trukmė išaugo dėl pastaraisiais dešimtmečiais Europoje padarytos įvairialypės socialinės ir ekonominės pažangos, kaip antai pagerėjusio gyvenimo lygio, galimybių gauti išsilavinimą ir profesinį mokymą, pažangos sveikatos priežiūros ir medicinos srityse. Ilgėjant tikėtinai gyvenimo trukmei, Europa turi kurti ilgaamžę visuomenę, kuri brangintų vyresniame amžiuje ilgiau trunkantį gyvenimą, suteiktų galių vyresnio amžiaus piliečiams ir puoselėtų tiek dabartinių, tiek būsimų kartų gerovę ir gerą savijautą.

Vis dėlto demografiniai pokyčiai tiesiogiai veikia ES žmogiškąjį kapitalą ir jos konkurencingumą. Manoma, kad dėl visuomenės senėjimo ir mažėjančio darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus didės darbo jėgos trūkumas ir spaudimas viešiesiems biudžetams. Visuomenės senėjimas taip pat gali stipriai veikti investicijas, našumą ir verslumą. Be to, demografiniai pokyčiai daro poveikį mūsų demokratinių visuomenių socialinei, teritorinei ir kartų sanglaudai, nes kai kurios valstybės narės ir regionai neigiamą poveikį patiria labiau negu kiti.

2023 m. birželio mėn. išvadose Europos Vadovų Taryba paragino parengti priemonių rinkinį, kuris padėtų tvarkytis su demografiniais iššūkiais, ypač su jų veikme Europos konkurenciniam pranašumui. Piliečiai tikisi bendrų ES ir savo nacionalinių vyriausybių veiksmų siekiant valdyti demografinius pokyčius ir jų veikmę. Tinkama politika turėtų būti grindžiama lyčių lygybės ir kartų tarpusavio teisingumo principais¹, sietis su vietos realijomis kaimo ir atokiuose regionuose ir atspindėti kitas pasaulines didžiąsias tendencijas, tokias kaip žalioji ir skaitmeninė pertvarka. Dėl užduoties masto reikia koordinuotai mobilizuoti visų lygmenų valdžios institucijas, demokratiškai ir įtraukiai dalyvaujant visiems ekonomikos ir visuomenės subjektams. Tokiu būdu reaguojant į demografinės tendencijas, jas galima valdyti taip, kad stiprėtų bendras Europos atsparumas, kaip pabrėžė ES piliečiai Konferencijoje dėl Europos ateities².

Demografinius pokyčius visų pirma lemia asmenų ir šeimų gyvenimo pasirinkimas. Tačiau ES ir nacionalinė politika turėtų padėti užtikrinti, kad žmonės Europoje galėtų savo siekius įgyvendinti. Todėl turėtų būti koreguojamos atitinkamo lygmens viešoji politika ir parama siekiant:

- i. geriau suderinti **siekius kurti šeimą ir apmokamą darbą**, konkrečiai, užtikrinant galimybę naudotis kokybiškomis vaikų priežiūros paslaugomis ir išlaikyti profesinio bei asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, kad būtų puoselėjama lyčių lygybė;
- ii. padėti **jaunajai kartai** ir ją įgalinti, kad ši galėtų skleistis, ugdytis įgūdžius, lengviau įsidarbinti ir įsigyti įperkamą būstą;
- iii. suteikti galių **vyresniosioms kartoms** ir išlaikyti jų gerovę vykdant reformas, derinamas su tinkama darbo rinkos bei darbo vietos politika;

¹ Kartų tarpusavio teisingumas reiškia, kad kartos viena kitos atžvilgiu turi elgti teisingai ir sąžiningai. Ši idėja gali būti taikoma siekiant teisingumo vaikų, jaunimo, suaugusiųjų ir vyresnio amžiaus žmonių santykiuose, taip pat tarp šiuo metu gyvenančių kartų ir būsimų kartų. Ji susijusi su keliomis sritimis ir apima tokias temas kaip ekonominis ar socialinis teisingumas, gyvenimo lygis ar klimato kaita.

² Konferencija dėl Europos ateities. Ataskaita dėl galutinių rezultatų, 2022 m. gegužės mėn. (15 pasiūlymas dėl demografinių pokyčių).

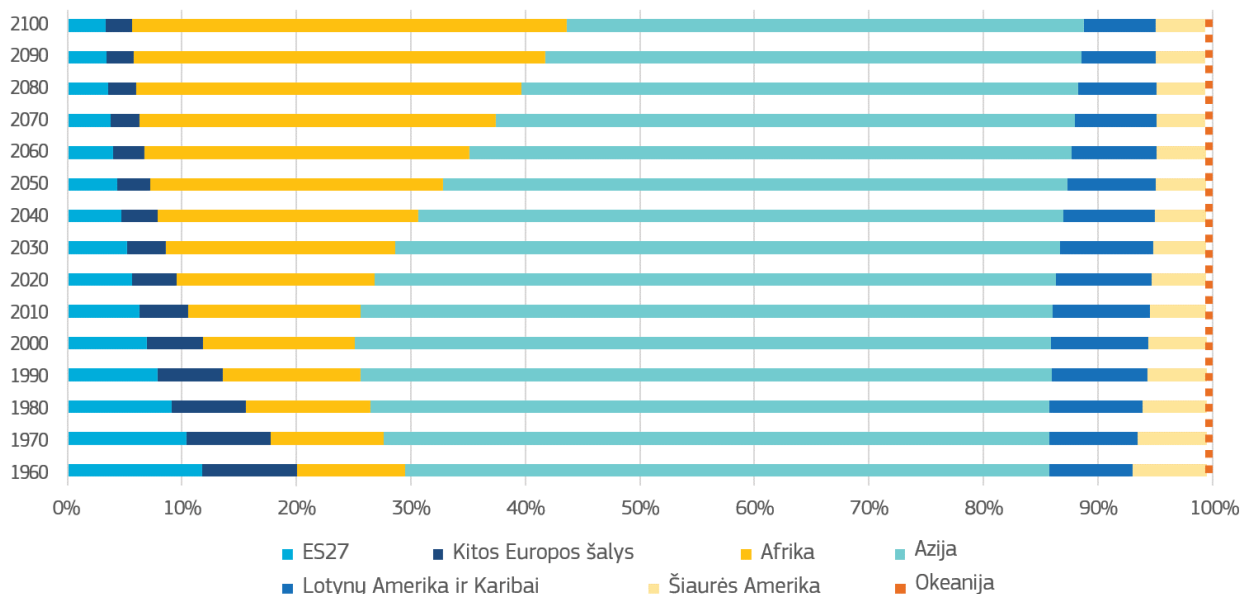
- iv. kai būtina, darbuotojų trūkumą šalinti **sudarant sąlygas valdomai teisėtai migracijai**, kuri tikrai papildytų pastangas išnaudoti specialistų iš ES potencialą.

ES priemonės – reguliavimo priemonės, politikos programos ir finansavimas – turėtų būti veiksmingai derinamos su nacionaline ir regionine politika, kad visos kartos, įgydamos galių ir gaudamos paramą, įgyvendintų savo gyvenimo pasirinkimus ir išnaudotų savo potencialą ekonomikoje ir apskritai visuomenėje.

2. DEMOGRAFINIAI POKYČIAI TRANSFORMUOJA MŪSŲ EKONOMIKĄ IR VISUOMENĘ

Artimoje ateityje ES gyventojų skaičiaus mažėjimas ir jų pastovus senėjimas gali neigiamai paveikti ilgalaikį ES konkurencingumą. Prognozuojama, kad pasaulio gyventojų skaičius visą XXI a. apskritai augs, o senėjimas taps vis ryškesne demografinė tendencija visame pasaulyje³. Demografinių pokyčių kryptis ir tempas įvairiose šalyse skiriasi ir prognozuojama, kad pasaulio gyventojų skaičiaus augimas iš esmės vyks mažų pajamų šalyse. Dėl senėjimo ir mažėjančio gimstamumo ES gyventojų skaičius aukščiausią tašką pasieks maždaug 2026 m., o ateinančiais dešimtmečiais palaipsniui mažės. Prognozuojama, kad ES darbingo amžiaus gyventojų skaičius sumažės 57,4 mln. iki 2100 m., o bendrasis išlaikomo amžiaus pagyvenusių žmonių koeficientas padidės nuo 33 proc. iki 60 proc. iki 2100 m.⁴ Dėl šių tendencijų ES tenkanti pasaulio gyventojų dalis toliau mažės (nuo 6 proc. šiandien iki mažiau kaip 4 proc. 2070 m.⁵), todėl gali mažėti santykinis bendrosios rinkos svoris pasaulio ekonomikoje ir ES geopolitinė įtaka.

APSKAIČIUOTA IR PROGNOZUOJAMA PASAULIO GYVENTOJŲ DALIS PAGAL ŽEMYNUS, 1960–2100 M. (%)

³ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, *World Population Prospects 2022*.

⁴ Užimtumo ir socialinės raidos Europoje metinė apžvalga, SWD(2023) 248 *final*.

⁵ Žr. Demografinių pokyčių poveikio ataskaitą, COM(2020) 241 *final*. Demografinių pokyčių poveikis kintančios aplinkos sąlygomis, SWD(2023) 21 *final*.

Jei į demografinius pokyčius nebus reaguojama, gali dar labiau padidėti darbo jėgos trūkumas ir dėl to atsirasti ekonomikos trikdžių. Jau dabar darbo jėgos trūkumas ES yra rekordinis, o darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus mažėjimas tampa vienas iš kelių skirtingų jo veiksnių. Keliose valstybėse narėse ir regionuose ypač didelė STEM (gamtos mokslų, technologijos, inžinerijos, matematikos), IRT (informacinių ir ryšių technologijų), statybos, priežiūros ir transporto (visų pirma sunkvežimių ir tolimojo susisiekimo autobusų vairavimo) specialistų paklausa⁶. Kadangi iki ketvirtąjo dešimtmečio vidurio išeis į pensiją tie, kurie gimė tarp praėjusio amžiaus penktojo dešimtmečio vidurio ir septintojo dešimtmečio vidurio, numatoma, kad jei neatsiras priešingų tendencijų, gerokai padidės tiek aukštos, tiek žemos kvalifikacijos profesijų atstovų trūkumas. Darbo jėgos trūkumą labiausiai nukraujuojančiose profesijose gali sumažinti darbo jėgos aktyvumo skatinimas ir darbo užmokesčio didinimas. Tačiau, jei kartu nedidės našumas, dėl darbo sąnaudų augimo ES įmonėms taip pat gali tapti sunkiau varžytis su konkurentais iš kitų stipriausios ekonomikos šalių.

Demografiniai pokyčiai gali atverti naujų galimybių įvairiuose sektoriuose, tačiau kartu padidinti tam tikrą strateginės priklausomybės riziką. Dėl Europos visuomenės senėjimo sidabrinės ekonomikos potencialas 2025 m. padidės iki 28,1 proc. ES BVP⁷. Ilgaamžėje visuomenėje galimybių atsiranda įvairiuose sektoriuose ir srityse, pavyzdžiui, technologijų, sveikatos ir priežiūros, medicinos, mitybos ir geros savijautos, švietimo ir mokymosi visą gyvenimą, transporto ir finansinių paslaugų bei socialinės ekonomikos srityse. Demografiniai pokyčiai taip pat paveikia mūsų galimybę gauti tam tikrų ypatingos svarbos vaistų, nes didėja su amžiumi susijusiems sutrikimams ir geriatrinei priežiūrai pritaikytų vaistų paklausa, o tai turi įtakos farmacijos mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros prioritetams. Be to, darbo jėgos trūkumas gali apkarpyti užmojus didinti vietos gamybą.

Demografiniai pokyčiai didina našumo iššūkį. Didėjant našumui, kurį iš dalies lemia inovacijos ir automatizavimas (pvz., robotikos naudojimas, dirbtinis intelektas), ir dėl šių pokyčių kaupiantis darbo užmokesčiui, gali atsiskleisti ilgaamžiškumo nauda, o tai padės kompensuoti darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus mažėjimą. Tačiau be paliovos didinti našumą gali būti keblu, visų pirma dėl to, kad mažiau taupydamos vyresniosios kartos daugiau išteklių skiria vartojimui, o ne produktyvioms investicijoms. Vyresnio amžiaus darbuotojams taip pat didesnį nerimą gali kelti poreikis atnaujinti savo įgūdžius. Be to, senėjant visuomenei mažėja verslo iniciatyvų, nes vyresnio amžiaus kohortos mažiau linkusios pradėti naują verslą, o perduoti verslą iš kartos į kartą tampa sudėtingiau ir tai vyksta nebe taip dažnai.

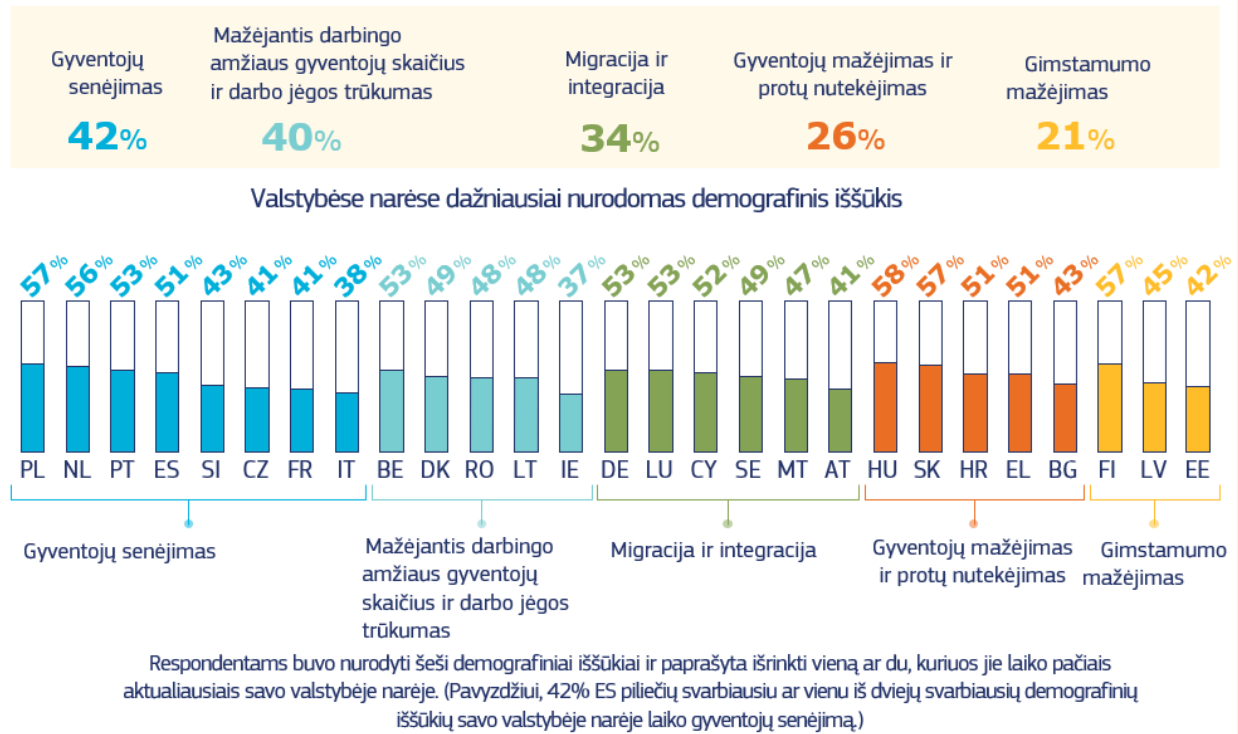
Kaip europiečiai mato demografinius pokyčius ir jų pasekmes?

Naujos „Eurobarometro“ apklausos demografijos klausimais duomenimis, 7 iš 10 europiečių sutinka su teiginiu, kad demografinės tendencijos kelia pavojų ES ilgalaikiai ekonominei gerovei ir konkurencingumui.

⁶ Užimtumo ir socialinės raidos Europoje metinė apžvalga, SWD(2023) 248 final.

⁷ Senjorų ekonomikoje ekonominė veikla tenkina penkiasdešimtmečių ir vyresnių žmonių poreikius, pavyzdžiui, aprūpina produktais bei paslaugomis, o tų asmenų išlaidos skatina tolesnę ekonominę veiklą. European Commission (2018), *The silver economy – Final report*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Demografiniai iššūkiai, kurie, ES piliečių nuomone, jų valstybėje narėje yra **skubios sprendimos problemos**

Dauguma europiečių (51 proc.) mano, kad demografinių pokyčių valdymas **turėtų** išlikti ES ir valstybių narių **politiniu prioritetu**, o didžioji dauguma (85 proc.) sutinka, kad tam reikia **glaudaus visų lygmenų valdžios bendradarbiavimo**.

Atsakydami apie politinius sprendimus, piliečiai dažniausiai nurodydavo šias su visuomenės senėjimu susijusias priemones: adekvačių **pensijų**, kurios ir toliau būtų pakeliamos **ateities kartoms**, užtikrinimą (49 proc.) ir įperkamų aukštos kokybės **sveikatos priežiūros** paslaugų teikimą (49 proc.). 61 proc. piliečių mano, kad darbo rinkoje efektyviausi yra kovos su **jaunimo nedarbu** veiksmai, o antra pagal efektyvumą – **profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros** politika (48 proc. respondentų)⁸.

Visuomenės senėjimas daro didesnę spaudimą viešiesiems biudžetams. Mažėjant darbingo amžiaus gyventojų skaičiui mažėja įplaukos iš gyventojų pajamų mokesčių ir socialinio draudimo įmokų. Kita vertus, senėjant gyventojams, numatoma, kad išlaidos sveikatos priežiūrai, ilgalaikei priežiūrai ir pensijoms didės nuo 24,6 proc. BVP 2019 m. iki beveik 27 proc. 2040 m.⁹ Todėl spaudimas viešiesiems biudžetams gali sumažinti fiskalines galimybes investuoti į kitus politikos prioritetus, tokius kaip žalioji ir skaitmeninė pertvarka. Be to, senėjant visuomenei reikia investuoti į pritaikytus judumo ir infrastruktūros sprendimus¹⁰, kurie gali būti naudingi visiems gyventojams ir diegiami atsižvelgiant į aplinkosaugą ir skaitmenizaciją.

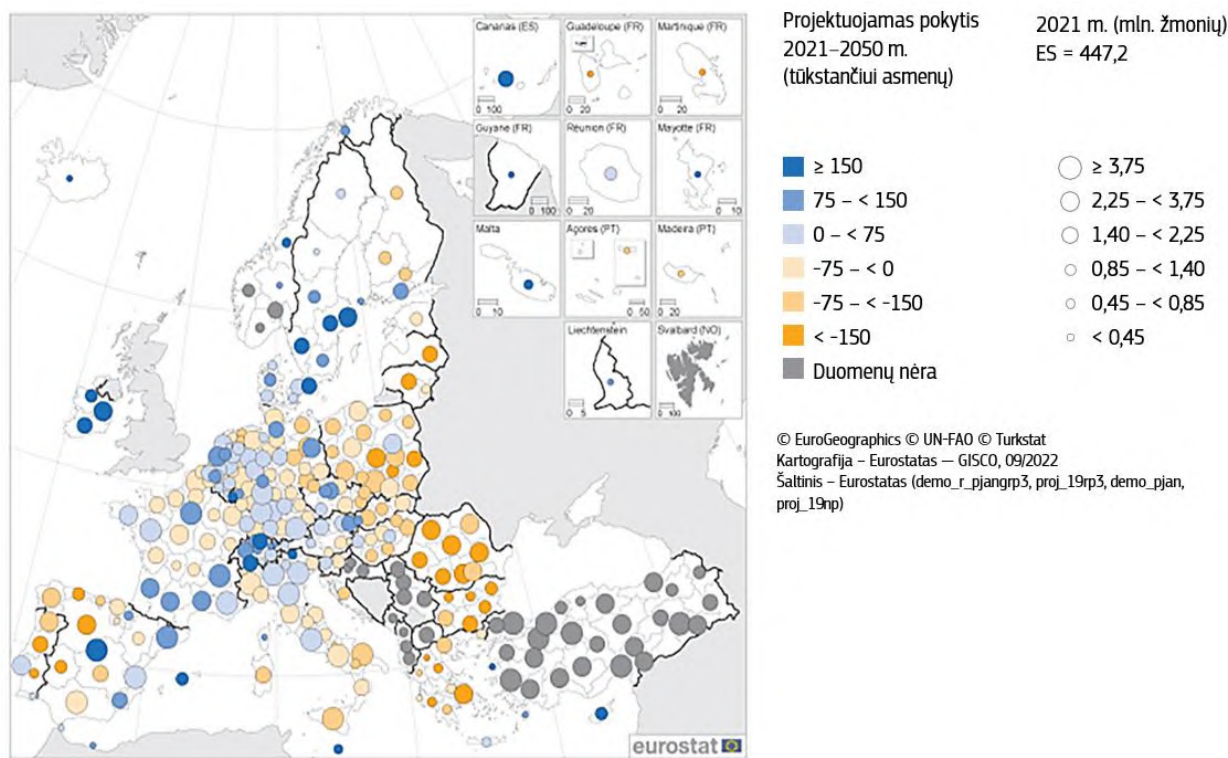
⁸ Greitoji „Eurobarometro“ apklausa Nr. 534 „Demografiniai pokyčiai Europoje“, atlikta 2023 m. rugsėjo 1–14 d.

⁹ European Commission (2021), *The 2021 Ageing Report, Economic & Budgetary Projections for the EU Member States*.

¹⁰ Žr. Aukšto lygio grupės socialinės apsaugos ir gerovės valstybės ateities Europos Sąjungoje klausimams galutinę ataskaitą (2023 m.).

ES demografiniai pokyčiai sąveikauja su kitomis didžiosiomis tendencijomis, tokiomis kaip žaliaji ir skaitmeninė pertvarka. Išmetamas anglies dioksido kiekis yra glaudžiai susijęs ne tik su pajamų lygiu, bet ir su vartotojų amžiaus profiliu. Absoliučiais skaičiais vyresnio amžiaus žmonės vartoja mažiau, tačiau jie paprastai gyvena mažesniuose namų ūkiuose ir jų energijos poreikiai didesni, todėl vienam asmeniui tenka didesnis išmetamųjų dujų kiekis. Jų taip pat santykinai daugiau kaimo vietovėse, kuriose priklausomybė nuo automobilio yra didesnė. Kadangi vyresnio amžiaus gyventojų dalis didėja, apskaičiuota, kad iki 2060 m. vyresni nei 65 metų asmenys generuos iki 39 proc. išmetamo anglies dioksido kiekio. Kita vertus, klimato kaita ir oro tarša neigiamai veikia gyventojų mirtingumą ir sergamumą, ir nuo jų labiausiai kenčia pažeidžiamos grupės, įskaitant vyresnio amžiaus asmenis. Klimato krizė ir aplinkos būklės blogėjimas taip pat gali turėti įtakos renkantis, ar susilaukti vaikų, ar ne. Vykstant skaitmeninei pertvarkai, technologijos gali padidinti sveikatos ir ilgalaikės priežiūros ekonominį efektyvumą ir pagerinti paslaugų prieinamumą ir kokybę, be kita ko, kaimo ir atokiuose regionuose, taip pat neįgaliesiems ar riboto judumo asmenims. Tačiau dėl prastos skaitmeninės infrastruktūros ir prastų skaitmeninių įgūdžių skirtumai tarp regionų, grupių ir kartų gali padidėti.

GYVENTOJŲ SKAIČIAUS POKYČIAI 2021–2050 M.

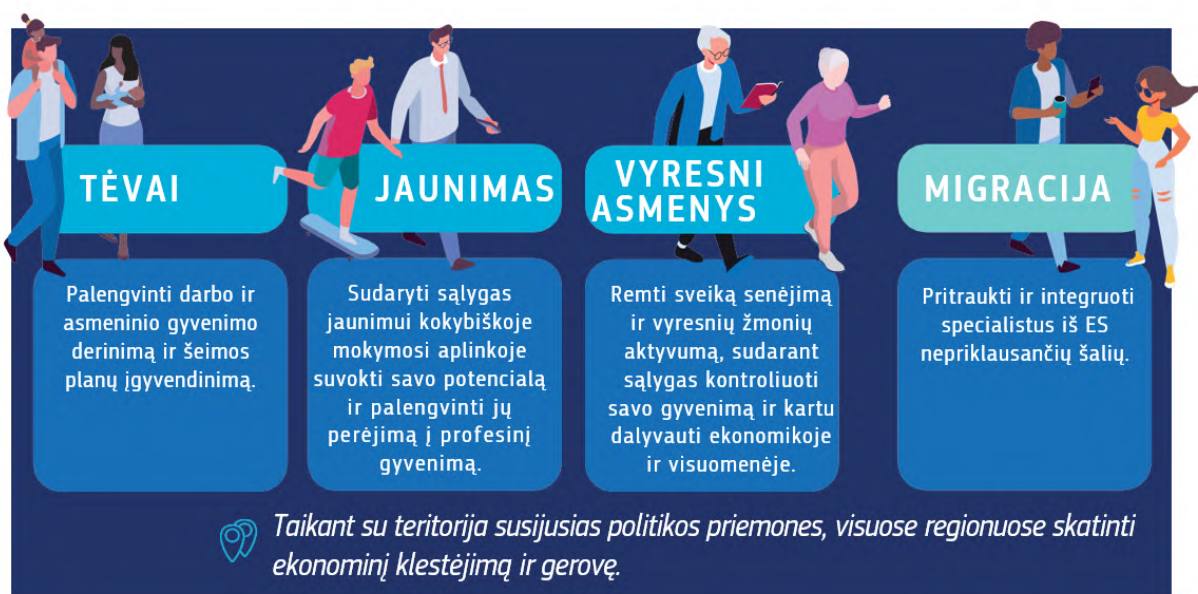
Kyla pavojus, kad teritoriniai skirtumai valstybėse narėse ir tarp jų didės. Kai kurie regionai susiduria su daugialypėmis problemomis: gyventojai senėja, tretinį išsilavinimą turinčių žmonių dalis nedidelė ir neauga, jaunimas ir išsilavinę asmenys migruoja į užsienį. Todėl kyla grėsmė, kad atsiras specialistų ugdymo kliūtis, kuri apribos jų pajėgumą kurti tvarią,

konkurencingą ir žiniomis grindžiamą ekonomiką¹¹. Dėl demografinių ir struktūrinių pokyčių daugelis mažiau išsivysčiusių ir kaimo regionų vis dažniau susiduria su darbo jėgos ir įgūdžių trūkumu, mažėja jų regionų konkurencingumas ir galimybės pritraukti investicijų, o kai kuriose šalyse esama miesto ir kaimo atotrūkio¹². Tokie teritoriniai skirtumai taip pat kenkia socialinei sanglaudai ir pasitikėjimui demokratinėmis institucijomis ir procesais Europoje¹³.

3. POLITIKOS PRIEMONĖS: REAGAVIMAS Į DEMOGRAFINIUS POKYČIUS IR JŲ VALDYMAS

Visų lygmenų politikos formuotojai turi sudaryti sąlygas, kuriomis žmonės visoje Sąjungoje galėtų įgyvendinti savo gyvenimo pasirinkimus ir suderinti šeimos bei profesinį gyvenimą. Šias pastangas papildanti teisėta migracija ir veiksminga teisėtai ES gyvenančių trečiųjų šalių piliečių integracija gali padėti sumažinti darbo rinkos spaudimą ir suteikti papildomą postūmį imtis inovacijų ir verslo. Jau yra prieinamas visapusis ES politikos priemonių rinkinys, kuriuo naudojantis valstybėms narėms bus lengviau valdyti demografinius pokyčius ir jų veikmę. Šiame komunikate aprašytas nacionalinio lygmens veiksmus papildančių priemonių rinkinys yra grindžiamas geriausia ir perspektyvia visos Sąjungos patirtimi. Čia pripažįstama, kad reikia atsižvelgti į demografinių pokyčių teritorinį aspektą, ypač regionuose, kuriuose mažėja gyventojų skaičius ir iš kurių daug jaunų darbuotojų išvyksta į užsienį (t. y. susiduriama su protų nutekėjimu).

VISAPUSIŠKAS POŽIŪRIS Į DEMOGRAFINIUS POKYČIUS

¹¹ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Specialistų potencialo išnaudojimas Europos regionuose“, COM(2023) 32 final.

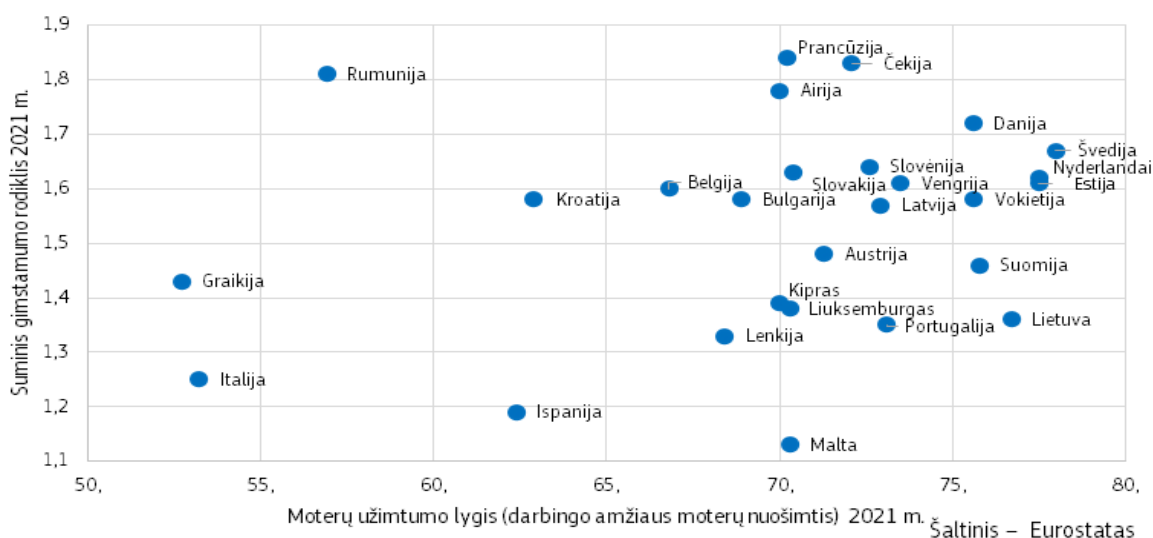
¹² 8-oji sanglaudos ataskaita „Sanglauda Europoje iki 2050 m.“, SWD(2022) 24 final.

¹³ European Commission (2021), *The Demographic Landscape of EU Territories*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

3.1. Siekių kurti šeimą ir apmokamo darbo suderinimas

Kiekvienas turėtų sulaukti paramos, kad galėtų rinktis ir karjerą, ir šeimą. Sprendimas susilaukti vaikų yra asmeninis. Tačiau šiuos pasirinkimus gali lemti gyvenimo kokybė, priežiūros ir būsto prieinamumas, taip pat darbo galimybės ir tai, ar pakanka pajamų. Ryškėja tendencija, kai jaunimas atideda sprendimą sukurti šeimą arba riboja jos dydį. Vis dėlto daugelis jaunuolių, ypač labai išsilavinusios moterys, teigia, kad norėtų turėti daugiau vaikų, nei yra susilaukę. Pagrindiniai elementai, paaiškinantys skirtumą tarp faktinio ir pageidaujamo šeimos dydžio, yra sunkumai derinant darbą ir priežiūros pareigas ir įsisenėjusi lyčių nelygybė, taip pat ekonominis ir socialinis nesaugumas, susijęs su užimtumo perspektyvomis, pragyvenimo išlaidomis ir būstu.

MOTERŲ UŽIMTUMO LYGIAI IR GIMSTAMUMO RODIKLIAI ES

Kad pasiektume 2030 m. ES užimtumo lygio tikslinį rodiklį¹⁴, turime stengtis vyrų ir moterų užimtumo skirtumą sumažinti bent perpus, palyginti su 2019 m. Moterų dalyvavimo darbo rinkoje didinimas galėtų būti viena iš veiksmingiausių priemonių neigiamiems visuomenės senėjimo padariniams šalinti¹⁵. Nepaisant gerėjimo pastaraisiais dešimtmečiais, moterų dalyvavimas darbo rinkoje vis dar atsilieka nuo vyrų. ES moterų užimtumo lygis tebėra 10,7 procentinio punkto mažesnis už vyrų ir valstybėse narėse labai skiriasi (nuo 20,1 procentinio punkto Rumunijoje iki 1,4 proc. punkto Lietuvoje).¹⁶ Kai kurioms valstybėms narėms, pavyzdžiui, Švedijai ir Danijai, pavyksta viršyti 75 proc. moterų užimtumo lygį (ir vidutiniai vyrų ir moterų užimtumo lygio skirtumai mažesni už vidurkį), o gimstamumo rodikliai, palyginti su kitomis ES šalimis, taip pat aukšti. Tačiau beveik visose valstybėse narėse, įskaitant minėtas, moterys dažniau nei vyrai dirba ne visą darbo dieną, o vyrų ir moterų, ypač

¹⁴ 2021 m. Porto socialinių reikalų aukščiausiojo lygio susitikime ES valstybių ir vyriausybių vadovai pritarė Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plano 2030 m. pagrindiniam tikslui užimtumo srityje – siekti, kad iki 2030 m. darbą turėtų bent 78 proc. 20–64 m. amžiaus gyventojų.

¹⁵ European Commission (2019), *Demographic Scenarios for the EU: Migration, population and education*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.

¹⁶ Žr. Europos socialinių teisių ramsčio socialinių rodiklių suvestinę.

vaikus auginančių moterų, darbo užmokesčio atotrūkis tebėra didelis, ir esama didelių skirtumų tarp valstybių narių¹⁷.

Apskaičiuota, kad dėl neapmokamų priežiūros pareigų į darbo rinką negali įsirausti 7,7 mln. ES moterų. Palyginti, tokioje situacijoje tėra 450 000 vyrų¹⁸. Kūdikius auginančių motinų dalyvavimas darbo rinkoje per pastaruosius du dešimtmečius net sumažėjo¹⁹ ir ilgainiui neigiamai paveiks karjeros perspektyvas ir reikš mažesnes pajamas. Svarbus ir priežiūros intensyvumas: dirba tik 35 proc. prižiūriniųjų asmenų, kurie per savaitę priežiūrai skiria daugiau kaip 40 valandų, palyginti su 71 proc. asmenų, teikiančių priežiūrą mažiau nei 10 valandų²⁰. Daugelyje trūkstančių profesijų, pavyzdžiui, IRT, vis dar labai mažai moterų. Dėl to didėja darbo jėgos trūkumas ir bendrasis išlaikomo amžiaus pagyvenusių žmonių koeficientas, vadinasi, tiek šiandien yra, tiek rytoj bus mažiau ekonomiškai aktyvių žmonių. Tolesnis su senėjimu susijusios priežiūros poreikio didėjimas gali daryti neproporcingą poveikį moterims, nes neformaliosios priežiūros našta vis dar pasiskirsto nevienodai.

Įperkamos, prieinamos ir kokybiškos vaikų priežiūros paslaugos suteikia tėvams galimybę derinti apmokamą darbą ir šeimos gyvenimą. ES vaiko teisių strategijoje²¹ pabrėžta, kad reikėtų užtikrinti galimybę gauti įtraukų, neselegreguotą ir kokybišką išsilavinimą. 2022 m. tik daugiau kaip trečdalis jaunesnių nei trejų metų vaikų (35,7 proc.) ES gavo formaliojo ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugas, tačiau padėtis šalyse ir tarp šalių labai skiriasi, o jas gaunančių nepalankioje padėtyje esančių vaikų nuošimtis gerokai mažesnis. Tik devynios valstybės narės pasiekė persvarstytą 2030 m. Barcelonos tikslą – 45 proc. ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigų lankymo lygį. Tik **Danijoje** beveik visą darbo dieną trunkančią vaiko priežiūrą gali gauti dauguma visų jaunesnių nei trejų metų vaikų. Įperkamus ir kokybiškus priežiūros paslaugų plėtra, kokią plačiai numato, pavyzdžiui, **Portugalija** ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane, gali turėti teigiamą poveikį moterų užimtumui, ypač šalyse, kuriose moterų ekonominio aktyvumo lygis yra šiuo metu žemas, o formalios priežiūros paslaugomis naudojasi nedidelė dalis. Socialinės infrastruktūros plėtra būtų labai naudinga kaimo ir atokiems regionams, kuriuose priežiūros paslaugos menkai prieinamos. Savo ruožtu prieinamos, įperkamos ir kokybiškos vaikų priežiūros paslaugos suteikia tėvams galimybę auginant šeimą kartu išlikti aktyviems, kad galėtų savarankiškai apsirūpinti pajamomis ir tęsti karjerą.

Savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo plane **Kroatija** siekdama plėsti ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugas investuos apie 215 mln. EUR. Ji nori visiems vyresniems nei keturių metų vaikams užtikrinti ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros vietą, o kartu, investuodama į statybą ir renovaciją, sukurti 22 500 naujų vietų, taip sumažindama regionų nelygybę.

¹⁷ 2021 m. moterų valandinis darbo užmokestis neatskaidius mokesčių buvo vidutiniškai 12,7 proc. mažesnis nei vyrų; didžiausias vyrų ir moterų darbo užmokesčio atotrūkis ES užfiksuotas Estijoje (20,5 proc.), o mažiausias – Liuksemburge (–0,2 proc.).

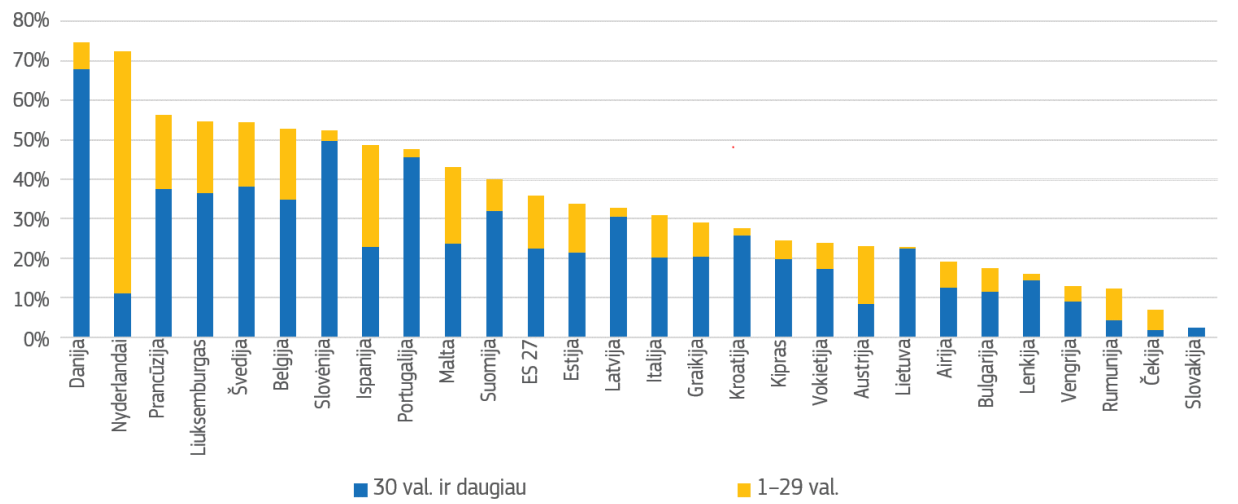
¹⁸ European Institute for Gender Equality (2020), *Gender inequalities in care and consequences for the labour market*.

¹⁹ Užimtumo ir socialinės raidos Europoje metinė apžvalga, SWD(2023) 248 final.

²⁰ Van der Ende, M. et al. (2021), *Study on exploring the incidence and costs of informal long-term care in the EU*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

²¹ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „ES vaiko teisių strategija“, COM(2021) 142 final.

OFICIALI VAIKŲ PRIEŽIŪRA (JAUNESNIŲ NEI TREJŲ METŲ VAIKŲ DALIS, %)

Lanksčios darbo sąlygos ir profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros politika gali palengvinti moterims tenkančią priežiūros našą. Iš valstybių narių įgytos patirties matyti, kad perbalansuojant priežiūros našą tarp tėvų ilgalaikį poveikį gali turėti įvairios priemonės, tarp jų lankstūs darbo modeliai ir adekvačios teisės į atostogas, visų pirma tėvystės atostogas ir neperleidžiamas gerai apmokamas vaiko priežiūros atostogas, ir priemonės, kuriomis jie skatinami tuo pasinaudoti. Tėvai ES turi teisę į ne mažiau kaip 10 dienų kompensuojamas tėvystės atostogas ir keturių mėnesių kompensuojamas vaiko priežiūros atostogas, tačiau iki šiol šios teisės į nacionalinę teisę perkeltos skirtingai. Pavyzdžiui, **Ispanijoje** ir **Suomijoje** tėvystės atostogų trukmė yra palyginti ilga²². Tačiau vyrai paprastai mažai naudojami vaiko priežiūros atostogomis. Slaugos atostogos, kurios, pavyzdžiui, **Nyderlanduose** numatytos dosnios, taip pat gali padėti likti darbo rinkoje asmenims, turintiems priežiūros pareigų kitiems priklausomiems giminei. Lanksčios darbo sąlygos gali padėti suderinti darbo laiką su pareigomis šeimoje, be kita ko, darbo ne visą darbo dieną modelį tinkamai padalijant tarp lyčių. Nuotolinio darbo taikymas, kai tai įmanoma, tinkamomis sąlygomis taip pat gali padėti geriau suderinti šeimą su profesiniu gyvenimu.

Tikslinės mokesčių ir socialinių išmokų reformos gali padėti užtikrinti, kad dirbti apsimokėtų. Prastai apmokama vieniša motina, kuri pradeda dirbti ES, praranda apie du trečdalius savo darbo užmokesčio (neatskaičius mokesčių), nes turi padengti vaiko priežiūrą, netenka išmokų ir privalo mokėti mokesčius²³. Gerai parengtos mokesčių ir socialinių išmokų sistemos užtikrina, kad tiek pavieniai asmenys, tiek šeimos, pradėję dirbti mokamą darbą, atsiduria finansiškai geresnėje padėtyje, nes, pavyzdžiui, tose sistemose antram šeimoje uždirbančiam asmeniui yra panaikintos mokesčių paskatos nedirbti. Gyventojų pajamų apmokestinimo mažinimas arba pajamų mokesčio kreditų įvedimas ir (arba) išplėtimas mažas pajamas gaunantiems asmenims gali padėti pritraukti žmones į apmokamą darbą, o kartu išsaugoti tiesioginių mokesčių progresyvumą, kad būtų užtikrintas socialinės apsaugos ir viešųjų

²² European Commission (2022), *The transposition of the Work-Life Balance Directive in EU Member States: A long way ahead*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

²³ OECD (2022), *Net childcare costs in EU countries*, 2021.

investicijų finansavimas. Išmokos vaikui gali laikinai padėti auginti šeimą. Tačiau svarbu užtikrinti, kad jos savo struktūra būtų taiklios ir netrukdytų moterims pradėti dirbti mokamą darbą. Tai padarė, pavyzdžiui, **Suomija** įvesdama lanksčią priežiūros išmoką.

Pagrindinės ES lygmens priemonės

- **Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros direktyvoje**²⁴ visiems dirbantiems tėvams, kurių vaikams dar nesukako 8 metai, suteikta teisė į kompensuojamas tėvystės atostogas ir kompensuojamas vaiko priežiūros atostogas, teisė į slaugos atostogas ir teisė prašyti lanksčių darbo sąlygų.
- Papildomą teisinę apsaugą suteikia konkrečiai **Nėščių darbuotojų direktyva**²⁵ (teisė į minimalias motinystės atostogas ir apsauga nuo atleidimo iš darbo per atostogas) ir **Direktyva dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje**²⁶ (apsauga nuo atleidimo iš darbo tėvystės ir įvaikinimo atostogų metu).
- **Tarybos rekomendacijoje dėl ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros**²⁷ valstybės narės raginamos plėsti naudojimąsi šiomis paslaugomis nustatant plataus užmojo tikslus ir remiant kokybiškų, įperkamų ir prieinamų paslaugų teikimą, ypač stengiantis įtraukti palankių sąlygų neturinčius vaikus.
- **Deklaracijoje „Moterys skaitmeninėje ekonomikoje“** valstybės narės įsipareigojo skatinti moterų dalyvavimą skaitmeninėje erdvėje bendradarbiaujant su viešuoju ir privačiuoju sektoriais bei pilietine visuomene, kad technologijų sektoriuje būtų pasiekta lygybė.

Svarbiausi tolesni veiksmai

- 2027 m. atlikus **Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros direktyvos** peržiūrą bus galima įvertinti, ar taisyklės vis dar atitinka kintančius darbo modelius.
- Įgyvendindama Lyčių lygybės strategiją, Komisija surengs **profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros teisių kampaniją**, kad didintų dirbančių tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų informuotumą apie jų teises, ir pagal **Piliečių, lygybės, teisių ir vertybių programą** paskelbs kvietimą teikti pasiūlymus dėl projektų, kuriais propaguojamas šeimai palankus darbo laiko modelis ir iškeliami priežiūros vertė.
- Tikimasi, kad iki 2024 m. birželio mėn. valstybės narės informuos Komisiją apie priemones, kurios įgyvendintos arba planuojamos pagal **Tarybos rekomendaciją dėl ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros** siekiant sutartų 2030 m. tikslų.

²⁴ 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1158 dėl tėvų ir prižiūrinčiųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, kuria panaikinama Tarybos direktyva 2010/18/ES.

²⁵ 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyva 92/85/EEB dėl priemonių, skirtų skatinti, kad būtų užtikrinta geresnė nėščių ir neseniai pagimdžiusių arba maitinančių krūtimi darbuotojų sauga ir sveikata, nustatymo.

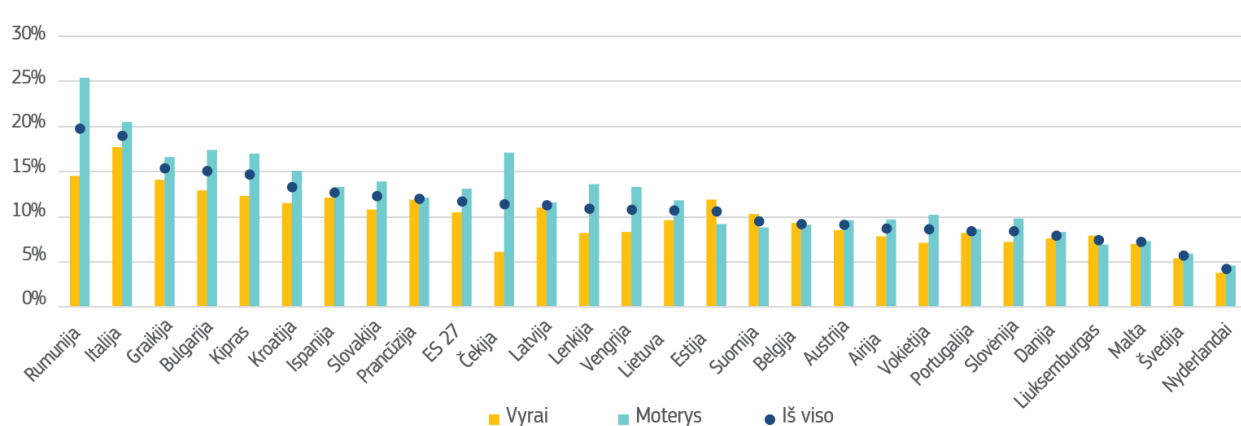
²⁶ 2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo (nauja redakcija).

²⁷ 2022 m. gruodžio 8 d. Tarybos rekomendacija dėl ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros: Barcelonos tikslai iki 2030 m. (2022/C 484/01).

3.2. Remti jaunesnes kartas ir suteikti joms galių skleistis

Europos jaunimo potencialas dar nėra iki galo išnaudotas. 2022 m. ES nei dirbo, nei mokėsi, nei dalyvavo mokymuose (NEET) daugiau kaip vienas iš dešimties 15–29 m. amžiaus jaunuolių²⁸, 13,1 proc. jaunų moterų, 20 proc. už ES ribų gimusių jaunuolių ir 56 proc. 16–24 m. amžiaus romų. Ši problema ES pasireiškia labai nevienodai, priklausomai nuo vietos, o ypač didelis NEET lygis užfiksuotas pietiniuose ir rytiniuose ES regionuose, taip pat atokiausiuose Prancūzijos regionuose. Kai kuriuose iš šių regionų nei dirbo, nei mokėsi daugiau kaip ketvirtadalis visų jaunuolių. Jaunuoliams iš nepalankioje padėtyje esančių šeimų, pavyzdžiui, menkai išsilavinusių tėvų, dažniau nesiseka mokykloje ir kyla didesnė rizika nebaigti mokyklos. Mokyklos nelankymas ir nedarbas trukdo jaunuoliams įgyti patirties ir mokytis darbo vietoje, todėl gali nukentėti jų ilgalaikės užimtumo perspektyvos. Dėl to mažėja aktyvių (dirbančių) gyventojų ir išlaikomų (nedirbančių) asmenų santykis.

15–29 M. NESIMOKANTYS, NEDIRBANTYS IR MOKYMUOSE NEDALYVAUJANTYS JAUNUOLIAI (NEET), 2022 M.

Jaunimo įgalėjimas prasideda puoselėjant visiems vaikams palankią aplinką. Vaikai turi būti apsaugoti, remiami ir įgalinami. Tai ypač svarbu vaiko formavimosi metais. Be tėvų pajamų rėmimo, pagrindiniai politikos sprendimai apima užtikrinimą, kad vaikai galėtų gauti įtraukias ir kokybiškas paslaugas, visų pirma ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros, pagrindinio ugdymo (įskaitant mokyklinę veiklą), sveikatos priežiūros ir maitinimo. Antai, **Bulgarija** iš Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės (EGADP) investuoja 245 mln. EUR į mokymo priemonių modernizavimą ir STEM mokymosi mokyklose tobulinimą – ji steigs nacionalinį ir tris regioninius gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos centrus, taip pat daugiau kaip 2 200 STEM laboratorijų ir aukštųjų technologijų klasių. Įvairaus ar daugialypio pažeidžiamumo jaunuoliams, pavyzdžiui, mokyklos nebaigusiems, neįgaliems ar sveikatos problemų turintiems jaunuoliams, turėtų būti teikiama specialiai pritaikyta parama.

Norint atverti jaunimui ilgalaikes perspektyvas labai svarbu gerinti jo galimybes gauti kokybišką darbą, įpirkti būstą ir pasiekti deramą gyvenimo lygį. Siekiant išjudinti jaunimą ir suteikti jam pagrindinių ir ateičiai pritaiktų įgūdžių, pavyzdžiui, reikalingų žaliajai ir skaitmeninei pertvarkai, labai svarbu investuoti į švietimą ir mokymą. Tai daro **Italija** įgyvendindama iniciatyvą „Mokykla 4.0“, kuria siekiama 100 000 klasių pertvarkyti į

²⁸ Žr. Europos socialinių teisių ramsčio socialinių rodiklių suvestinę.

novatoriškas mokymosi erdves. Kaip pabrėžta 2023 m. strateginio prognozavimo ataskaitoje, siekiant valdyti demografinius pokyčius, ES reikia patikimų priemonių, padedančių detaliam prognozuoti įgūdžių ir darbo jėgos poreikius pagrindiniuose sektoriuose. Be to, tam, kad jaunimas sklandžiai pereitų iš švietimo sistemos į darbo rinką, svarbu jį informuoti, kaip, pavyzdžiui, daro **Slovėnija**, organizuojanti vietos jaunimo ambasadorius, kurie informuoja bendraamžius apie Jaunimo garantijų iniciatyvos atveriamas galimybes, taip pat apie kokybiškas stažuotes ir profesinį rengimą bei mokymą, įskaitant pameistrystę. Daugiau galimybių jaunimui gali atverti laikinas judumas tarp regionų ir šalių mokymosi tikslais. Jaunimo galimybes kurti šeimą lemia ne tik geresnė integracija į darbo rinką, bet ir pagrindinių paslaugų (įskaitant psichinės sveikatos priežiūros paslaugas) bei įperkamo efektyviai energiją vartojančio būsto prieinamumas. **Vengrijoje** teikiama šeimos būsto subsidija – negrąžintina valstybės subsidija bent vieną vaiką auginančioms šeimoms (įskaitant tos pačios lyties partnerystės poras) butui ar namui įsigyti arba plėsti. Siekiant išlaikyti gyventojus kaimo vietovėse, šeimoms mažesnėse gyvenvietėse suteikiama teisė į kaimo šeimos būsto subsidiją. Regionams, kuriuose yra specialistų ugdymo kliūtis arba kyla pavojus, kad ji atsiras, reikia taiklios, konkrečioms vietovėms skirtos paramos, padedančios išjudinti ekonomiką, atverti švietimo galimybes ir gerinti paslaugų ir būsto prieinamumą.

Pagrindinės ES lygmens priemonės

- Pagal ES vaiko teisių strategiją **Europos vaiko garantijų sistema**²⁹ padeda spręsti socialinės atskirties problemą užtikrindama veiksmingą prieigą prie pagrindinių paslaugų, įskaitant nemokamą ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą tiems vaikams, kuriems jų reikia.
- **Europos švietimo erdvėje** yra nustatyti septyni 2025 ir 2030 m. tikslai³⁰, be kita ko, susiję su ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigų lankymu, mokyklos nebaigimu ir prastais mokinių rezultatais.
- **Jaunimo užimtumo rėmimo dokumentų rinkinys**³¹ sustiprina **Jaunimo garantijų iniciatyvą**³² – gerina jaunimo integraciją į darbo rinką, be kita ko, padėdamas ugdyti skaitmeninei ir žaliajai pertvarkai reikalingus įgūdžius.
- **Tarybos rekomendacija dėl profesinio rengimo ir mokymo** siekiama modernizuoti profesinį rengimą ir mokymą bei suteikti naują postūmį pameistrystei ir kokybiškos bei veiksmingos pameistrystės europinei sistemai.
- **ALMA (Siekti, mokytis, išmokti, pasiekti) iniciatyva** yra tarpvalstybinė jaunimo judumo programa, kuria siekiama padėti NEET jaunimui integruotis į darbo rinką.
- Pagal **Skaitmeninės Europos programą** remiamos specializuotos švietimo programos, padedančios įgyti aukšto lygio skaitmeninių įgūdžių, ir jaunimo, ypač mergaičių, skaitmeninių įgūdžių ugdymas, pavyzdžiui, per **ES programavimo savaitę**.
- Naudojant pagal **Darnaus ir išmanaus judumo strategiją** teikiamą paramą yra kuriami išmaniojo judumo sprendimai, padedantys išvengti gyventojų skaičiaus mažėjimo, ir sudarančių sąlygas jaunimui rasti pagrindines paslaugas (sveikatos priežiūros, švietimo)

²⁹ 2021 m. birželio 14 d. Tarybos rekomendacija (ES) 2021/1004, kuria nustatoma Europos vaiko garantijų sistema.

³⁰ Daugiau informacijos pateikiama Tarybos rezoliucijoje dėl Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje strateginės programos siekiant sukurti Europos švietimo erdvę ir imtis veiksmų vėlesniu laikotarpiu (2021–2030 m.), 2021/C 66/01.

³¹ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Jaunimo užimtumo rėmimas: Tiltas jaunai kartai į darbo rinką“, COM(2020) 276 final.

³² 2020 m. spalio 30 d. Tarybos rekomendacija „Tiltas į darbo rinką. Sustiprinta Jaunimo garantijų iniciatyva“, kuria pakeičiama 2013 m. balandžio 22 d. Tarybos rekomendacija dėl Jaunimo garantijų iniciatyvos nustatymo (2020/C 372/01).

bei darbo galimybes.

- **Strategija „Renovacijos banga“**³³ siekiama per ateinančius 10 metų padvigubinti metinį energinės renovacijos mastą. **Įperkamo būsto iniciatyva** siekiama pagerinti įperkamo būsto prieinamumą sudarant sąlygas vietos projektų vykdytojams įgyti techninių ir inovacinių gebėjimų.
- **Specialistų gausinimo mechanizmas** padeda ES regionams mokytis, išlaikyti ir pritraukti žmones ir mažinti demografinių pokyčių veikmę.
- **ES ir EBPO INFE finansinės kompetencijos programos vaikams ir jaunimui Europos Sąjungoje** tikslas – padėti jiems gerinti finansinį raštingumą, kad jie galėtų priimti su pinigais susijusius sprendimus, kurie labiausiai atitinka jų interesus, be kita ko, vėliau gyvenime.

Svarbiausi tolesni veiksmai

- 2024 m. pradžioje Komisija atnaujins **stažučių kokybės sistemą**, padedančią švietimo sistemoje esančiam jaunimui ir jauniems bedarbiams įsilieti į darbo rinką dalyvaujant kokybiškose stažuotėse.
- 24 valstybės narės yra pateikusios nacionalinius **Europos vaiko garantijų sistemos** veiksmų planus. Jos kas dvejus metus teiks įgyvendinimo pažangos ataskaitas (nuo 2024 m. kovo mėn.), o 2026 m. Komisija peržiūrės bendrą pažangą.
- 2023 m. vyksta svarstomasis **Europos švietimo erdvės** laikotarpio vidurio vertinimo procesas, kuris padės ją įgyvendinti. 2025 m. Komisija paskelbs galutinę Europos švietimo erdvės ataskaitą.
- Komisija stebi pažangą siekiant **Europos įgūdžių darbotvarkėje** nustatytą 2025 m. tikslą.
- Naujausi Komisijos pasiūlymai dėl **Tarybos rekomendacijų**, jei dėl jų susitars valstybės narės, padės nacionalinėms valdžios institucijoms ir švietimo ir mokymo sektoriui teikti aukštos kokybės, įtraukų ir prieinamą **skaitmeninį švietimą ir mokymą** siekiant ugdyti Europos piliečių skaitmeninius įgūdžius.

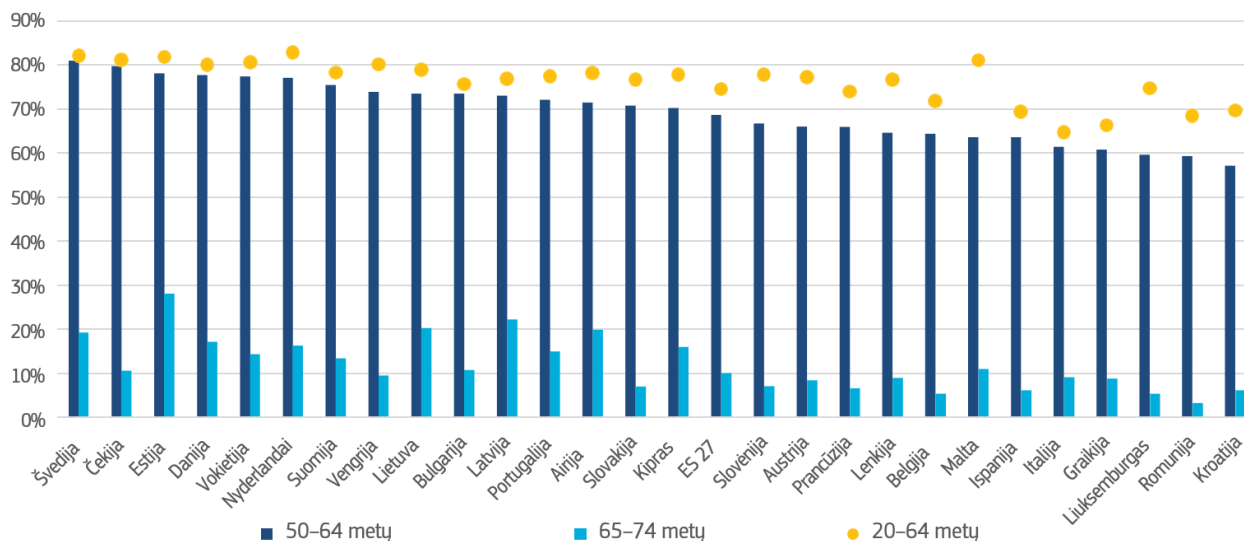
3.3. Suteikti galių vyresniosioms kartoms ir išlaikyti jų gerovę

Senėjančioje visuomenėje vyresnio amžiaus darbuotojams labai svarbu suteikti galimybę ilgiau likti aktyviems. Vidutinis 55–64 metų darbuotojų užimtumo lygis padidėjo nuo 45 proc. 2011 m. iki 60,5 proc. 2021 m. Tačiau skirtumai tarp valstybių narių šioje srityje tebėra dideli, o tai rodo, kad dar yra ką tobulinti. Ilgesnė profesinio gyvenimo trukmė gali suteikti žmonėms galimybę dirbant atnaujinti įgūdžius ir išlikti aktyviems – taip padės darbdaviams išlaikyti darbuotojus ir kartu skatins įvairių kartų darbuotojus perduoti vieni kitiems žinias. Lankstesnis darbo laiko modelis, pavyzdžiui, lanksčios arba trumpesnės darbo valandos, padeda išlaikyti vyresnio amžiaus darbuotojus ir suteikia žmonėms galimybę ilgiau likti darbo rinkoje, jei jie to pageidauja. Darbuotojų teisė prašyti lankstaus darbo (įtvirtinta, pvz., **Belgijoje, Prancūzijoje,**

³³ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Renovacijos banga Europoje: pastatų ekologizavimas, darbo vietų kūrimas ir gyvenimo gerinimas“ (COM(2020) 662 *final*).

Vokietijoje, Nyderlanduose) gali padėti ugdyti naują supratimą apie įtraukesnių darbo modelių ir vietų poreikį.

UŽIMTUMO LYGIS PAGAL AMŽIAUS GRUPES (%)

Įmonės ir darbuotojai turi dirbti kartu, kad pritaikytų darbo modelius ir pakeistų išankstines nuostatas bei stereotipus apie kartas. Pagarba vyresnio amžiaus piliečiams ir jų gerai savijautai yra klestinčios ilgaamžės visuomenės kertinis akmuo. 2020 ir 2021 m. Komisijos priimtose lygybės sąjungos strategijose³⁴ pabrėžiama, kad pagal turimą kompetenciją reikia kovoti su stereotipais ir diskriminacija dėl amžiaus, skatinti įvairovę ir įtraukti darbo vietoje ir visiems suteikti vienodas galimybes prisidėti ir skleisti. Reikėtų iki galo išnaudoti technologijų potencialą kurti prie visų gyvenimą kintančių poreikių pritaikytą darbo erdvę, pavyzdžiui, gausinti ergonominių darbo vietų skaičių, naudoti kolegas robotus arba mišrias surinkimo sistemas, žmogaus aptarnaujamas padedant mašinos, kad būtų mažinama pasitempimo rizika.

Dėl visuomenės senėjimo padidės viso gyvenimo finansų planavimo poreikis. Aktyvesnis dalyvavimas papildomose profesinių ir asmeninių pensijų sistemose gali papildyti pensines pajamas, be kita ko, tam pasitelkiant struktūras, kurių tikslas – labiau įtraukti į profesinių pensijų sistemas arba paskatinti rinktis visos Europos asmeninės pensijos produktą³⁵. Vienas iš pagrindinių kapitalo rinkų sąjungos tikslų – sudaryti geresnes sąlygas piliečiams, kurie investuoja, kad pasirengtų būsimiems įvykiams, pavyzdžiui, pensijai, vaikų švietimui ar apsirūpinimui būstu³⁶. Tarpvalstybiniu mastu integruojant finansines paslaugas taip pat galima padidinti atitinkamų finansinių priemonių, pavyzdžiui, ilgalaikės priežiūros draudimo, pasiūlą. Geresnis finansinis švietimas gali suteikti piliečiams galių šioje srityje. Be to, pastangos skatinti

³⁴ 2020–2025 m. lyčių lygybės strategija; 2020–2025 m. LGBTIQ asmenų lygybės strategija; 2020–2030 m. ES romų strateginis planas; 2020–2025 m. ES kovos su rasizmu veiksmų planas; 2021–2030 m. neįgalųjų teisių strategija.

³⁵ Taip pat žr. Aukšto lygio ekspertų grupės pensijų klausimais galutinę ataskaitą (2019 m.).

³⁶ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria dėl Sąjungos neprofesionaliųjų investuotojų apsaugos taisyklių iš dalies keičiamos direktyvos 2009/65/EB, 2009/138/EB, 2011/61/ES, 2014/65/ES ir (ES) 2016/97, COM(2023) 279 *final*, ir Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo dėl pagrindinės informacijos dokumento modernizavimo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1286/2014.

įtraukų mokėjimų ir banko paslaugų prieinamumą gali užtikrinti, kad niekas, visų pirma vyresnio amžiaus žmonės, nebūtų paliktas nuošalyje.

Sveikatingumo skatinimas ir ligų prevencija yra pagrindiniai sveiko ilgaamžiškumo veiksniai. Ilgėjant tikėtinai gyvenimo trukmei didėja neužkrečiamųjų ligų, pavyzdžiui, vėžio, nuo kurio neproporcingai kenčia vyresnio amžiaus žmonės, našta. Todėl reikia gerinti neužkrečiamųjų ligų prevencijos paslaugų, diagnostikos ir gydymo pasiūlą ir prieinamumą. Siekiant sveikos gyvensenos reikia, kad organizuojant priežiūros ir paramos paslaugas būtų visapusiškai orientuojamasi į asmenį ir skatinama pereiti nuo gydymo prie sveikatingumo skatinimo ir ligų prevencijos; paslaugos būtų integruojamos ir koordinuojamos užtikrinant priežiūros tęstinumą, autonomiją bei savarankišką gyvenimą ir būtų puoselėjamas su gera psichikos sveikata ir savijauta susietas visų kartų aktyvus ir sveikas gyvenimo būdas, kurio dalimi gali būti bendruomenės paslaugos ir savanoriška veikla. Pavyzdžiui, **Rumunija**, pasinaudodama EGADP, plėtoja e. sveikatą ir nuotolinės medicinos sistemą ir taip gerina įvairių sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, ypač kaimo vietovėse ir miesteliuose.

Reikia gerinti sveikatos ir ilgalaikę priežiūrą ir didinti jų ekonominį efektyvumą, kartu mažinant skurdą senatvėje, nuo kurio ypač kenčia moterys. Visų pirma, įperkamos ir aukštos kokybės priežiūros paslaugos gali palengvinti priežiūros pareigas maždaug 53 mln. prižiūrinčiųjų asmenų Europos Sąjungoje, iš kurių tik 65 proc. dirba visą darbo dieną. Siekiant pritraukti ir išlaikyti specialistus šiame sektoriuje, svarbu investuoti į priežiūrą. Profesionaliems slaugytojams reikia mokėti geresnį darbo užmokestį ir sudaryti geresnes darbo sąlygas, suteikti tinkamą mokymą, o atitinkamos profesijos turi tapti patrauklesnės, kaip, pavyzdžiui, nurodyta **Prancūzijos** veiksmų gairėse, kuriomis siekiama padėti Prancūzijos piliečiams senėti namuose³⁷. Sveikatos priežiūros darbo jėgai taip pat būdingas disbalansas, susijęs su darbuotojų senėjimu, pamainos iš medicinos mokyklų trūkumu ir stipria tarptautine konkurencija dėl gydytojų ir slaugytojų. Šis disbalansas dar labiau padidėja dėl teritorinių skirtumų, nes būtina racionalizuoti sveikatos priežiūros paslaugų teikimą regionuose, kuriuose gyventojų skaičius mažėja. Jei naudotojai, taip pat sveikatos priežiūros ir priežiūros specialistai turi atitinkamų skaitmeninių įgūdžių, skaitmeninės technologijos gali padėti teikti ekonomiškai efektyvias ir kokybiškesnes paslaugas, tam naudojant skaitmenines sveikatos priemones ir pagalbines technologijas. Be to, jos gali palengvinti socialinius ryšius, kad mažintų vienišumą, nuo kurio psichikos sveikata taip pat kenčia.

Siekiant užtikrinti adekvačias ir tvarias pensijas, kartu su pensijų reformomis turi būti remiama darbo rinkos politika. Daugelis valstybių narių per pastaruosius du dešimtmečius įgyvendino pensijų reformas, didindamos teisės aktais nustatytą pensinį amžių ir koreguodamos sąlygas. Tačiau kai kurios valstybės narės vis dar atsilieka³⁸ ir, kad būtų pasiekta

Italijos darbuotojų užimtumo garantijų iniciatyva siekiama padėti žmonėms integruotis į darbo rinką, ypatingą dėmesį skiriant moterims, ilgalaikiams bedarbiams, neįgaliems darbuotojams, jaunimui ir vyresnio amžiaus darbuotojams. Iniciatyvai skirtas 4,4 mlrd. EUR biudžetas iš priemonės „NextGeneration EU“.

³⁷ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl Europos priežiūros strategijos, COM(2022) 440 final.

³⁸ 2023 m. 5 valstybės narės (Čekija, Vokietija, Airija, Liuksemburgas, Lenkija) gavo konkrečiai šaliai skirtas rekomendacijas dėl ilgalaikio jų pensijų sistemų tvarumo ir vyresnių žmonių aktyvumo.

rezultatų, pensijų reformoms reikia papildomų priemonių. Tai, be kita ko, darbo rinkos reformos, kurias įgyvendinus būtų teikiama pritaikyta pagalba ir atsivertų mokymosi visą gyvenimą galimybės, būtų skatinama ieškotis darbo, o už vyresnio amžiaus darbuotojus būtų teikiamos užimtumo subsidijos, kaip numatyta **Austrijos** tikslinėje „Užimtumo iniciatyvoje 50+“. Tokia aktyvi darbo rinkos politika yra labai svarbi siekiant padėti ilgalaikiams bedarbiams likti darbo rinkoje, kartu atsižvelgiant į jų skirtingus poreikius. Vyresnio amžiaus žmonėms, norintiems dirbti sulaukus pensinio amžiaus, reikėtų padėti šį norą įgyvendinti. Koreguojant politiką turėtų būti numatytos patrauklios galimybės atidėti išėjimą į pensiją ir pašalintos darbo užmokesčio ribos bei kitos kliūtys.

Fiskalinį tvarumą ir adekvatumą galima padidinti gerinant viešųjų finansų sudėtį ir socialinės apsaugos sistemų pajamų bazę. Nors finansuojant gerovės valstybę svarbus vaidmuo ir toliau teks iš darbo pajamų gaunamoms pajamoms³⁹, turint omenyje demografinės tendencijas reikia visapusiškiau ieškoti optimalaus mokesčių derinio, be kita ko, įvertinant galimybes padidinti kapitalo apmokestinimą, kad būtų kompensuota mažėjanti darbo jėgos mokesčių dalis. Be to, viešųjų finansų sudėtį galima padaryti palankesnę augimui, užimtumui ir aplinkai, energijos ir aplinkos mokesčių sąskaita palengvinant mokesčių našą darbui⁴⁰. Nuo 2022 m. Komisija rengia metinį mokesčių simpoziumą, kuriame politikos formuotojai, akademinė bendruomenė, įmonės ir pilietinė visuomenė svarsto, kaip pritaikyti mūsų mokesčių derinį atsižvelgiant į 2050 m. Galiausiai, sumažinus neprioritetines arba neveiksmingas išlaidas gali būti lengviau sudėlioti viešųjų biudžetų prioritetus ir padidinti jų veiksmingumą.

Pagrindinės ES lygmens priemonės

- **ES darbuotojų saugos ir sveikatos pagrindų direktyva**⁴¹ siekiama užtikrinti žmonių saugą ir sveikatą darbe.
- **Užimtumo lygybės direktyva**⁴² saugo nuo diskriminacijos dėl amžiaus darbe.
- **Tarybos rekomendacijoje dėl ilgalaikių bedarbių integracijos** į darbo rinką⁴³ pateikiamos politikos gairės dėl nacionalinio lygmens aktyvumo skatinimo priemonių.
- Pagal Europos priežiūros strategiją **Tarybos rekomendacijoje dėl galimybės gauti įperkamas, kokybiškas ilgalaikės priežiūros paslaugas**⁴⁴ valstybėms narėms pateikiamos gairės, kaip didinti ilgalaikės priežiūros adekvatumą, prieinamumą ir kokybę visiems, kuriems jos reikia, ir gerinti prižiūrinčiųjų asmenų darbo sąlygas.
- **Tarybos rekomendacija dėl pakankamų minimalių pajamų, kuriomis užtikrinama aktyvi įtrauktis**⁴⁵, padeda valstybėms narėms reformuoti savo socialinės apsaugos sistemas, skatindama tinkamą pajamų rėmimą, tinkamą tų sistemų aprėptį ir naudojimą,

³⁹ 2021 m. darbo mokesčiai sudarė 51,4 proc. visų mokesčių pajamų ES.

⁴⁰ Visų pirma mažinant mokesčių pleišta mažesnes ir vidutines pajamas gaunantiems asmenims, kad būtų skatinamas apmokamas darbas.

⁴¹ 1989 m. birželio 12 d. Tarybos direktyva 89/391/EEB dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatos apsaugai darbe gerinti nustatymo.

⁴² 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus.

⁴³ 2016 m. vasario 15 d. Tarybos rekomendacija dėl ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką (2016/C 67/01).

⁴⁴ 2022 m. gruodžio 8 d. Tarybos rekomendacija dėl galimybės gauti įperkamas, kokybiškas ilgalaikės priežiūros paslaugas (2022/C 476/01).

⁴⁵ 2023 m. sausio 30 d. Tarybos rekomendacija dėl pakankamų minimalių pajamų, kuriomis užtikrinama aktyvi įtrauktis (2023/C 41/01).

taip pat paslaugų prieinamumą ir integraciją į darbo rinką.

- Taikant **Europos prieinamumo aktą**⁴⁶ pagrindiniai produktai ir paslaugos, įskaitant e. paslaugas ir tam tikrus transporto paslaugų elementus, tampa prieinamesni vyresnio amžiaus žmonėms ir neįgaliesiems.
- **Iniciatyva „Sveikesni kartu“** padeda ES šalims mažinti pagrindinių ligų naštą ir gerinti piliečių sveikatą bei gerą savijautą, taip prisidedant prie sveiko senėjimo.
- Pagal **visapusiško požiūrio į psichikos sveikatą** projektą pateikta 20 pavyzdinių iniciatyvų ir nustatyta 1,23 mlrd. EUR ES parama veiklai, kuria skatinama puoselėti visų kartų gerą psichikos sveikatą, daugiausia dėmesio skiriant pažeidžiamoms grupėms.
- Pagal **Europos kovos su vėžiu planą** remiami, koordinuojami ir papildomi valstybių narių veiksmai, kuriais siekiama sumažinti vėžio padarinius visais ligos etapais, be kita ko, taikant **Tarybos rekomendaciją dėl naujo ES požiūrio į vėžio atrankinę patikrą**⁴⁷.
- **Visos Europos asmeninės pensijos produktas** yra savanoriška asmeninės pensijos sistema, kurią finansų įstaigos turės siūlyti piliečiams kaip naują galimybę taupyti pensijai.
- **ES ir EBPO INFE finansinės kompetencijos programa suaugusiems Europos Sąjungoje** propaguoja suaugusiųjų finansinius įgūdžius remdama, be kita ko, finansinio raštingumo programas ir gerosios patirties mainus.
- **Vartotojų ekologinio pėdsako skaičiuoklė**⁴⁸ leidžia piliečiams įvertinti savo aplinkosauginį pėdsaką ir teikia patarimų, kaip pereiti prie tvaresnių modelių.

Svarbiausi tolesni veiksmai

- Komisija ragina teisėkūros institucijas dėti pastangas, kad būtų greitai susitarta dėl jos pasiūlymų dėl **lygybės įstaigoms taikomų standartų**⁴⁹.
- **Nediskriminavimo, lygybės ir įvairovės aukšto lygio grupė** skatina dalytis patirtimi, kaip užtikrinti lygybę nepaisant amžiaus ir kovoti su amžizmu, ir 2024 m. pavasarį paskelbs rezultatų dokumentą.
- Valstybėms narėms rekomenduojama iki 2024 m. birželio mėn. informuoti Komisiją apie priemones, įgyvendinamas arba planuojamas pagal **Tarybos rekomendaciją dėl galimybės gauti įperkamas ir kokybiškas ilgalaikės priežiūros paslaugas**. Tai leis papildyti nuolatinę nacionalinių reformų stebėseną ir jas remti.
- 2023 m. gruodžio mėn. vyksiančioje konferencijoje, skirtoje Tarptautinei neįgaliųjų dienai paminėti bus paskelbti **2024 m. Visiems pritaikyto miesto apdovanojimo laureatai**.

⁴⁶ 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/882 dėl gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų.

⁴⁷ 2022 m. gruodžio 9 d. Tarybos rekomendacija dėl prevencijos stiprinimo taikant ankstyvojo nustatymo priemones. Naujas ES požiūris į vėžio atrankinę patikrą, kuria pakeičiama Tarybos rekomendacija (2022/C 473/01).

⁴⁸ <https://knowsdgs.jrc.ec.europa.eu/cfc>

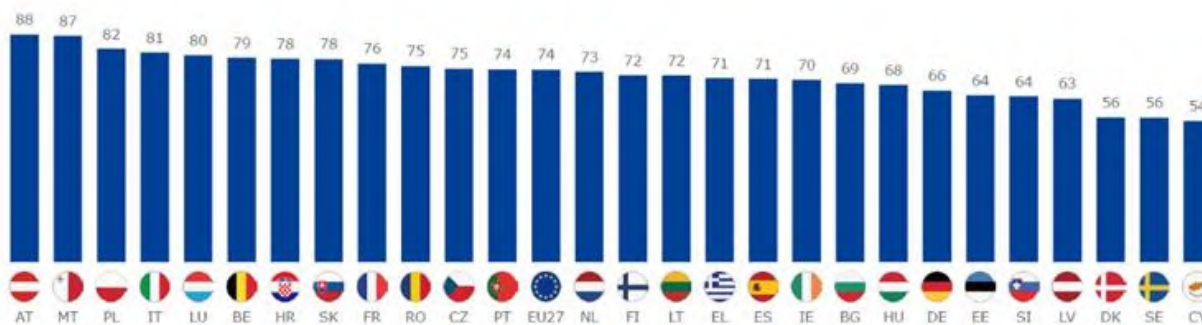
⁴⁹ Pasiūlymas dėl Tarybos direktyvos dėl lygybės įstaigoms taikomų standartų vienodo požiūrio į asmenis, nepriklausomai nuo jų rasinės ar etninės kilmės, srityje, vienodo požiūrio į asmenis, nepriklausomai nuo jų religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos, užimtumo ir profesinės srityje, vienodo požiūrio į moteris ir vyrus socialinės apsaugos srityje ir dėl galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių tiekimo bei paslaugų teikimo, kuria panaikinami Direktyvos 2000/43/EB 13 straipsnis ir Direktyvos 2004/113/EB 12 straipsnis, COM(2022) 689 *final*, ir Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl lygybės įstaigoms taikomų standartų dėl vienodo požiūrio į moteris ir vyrus ir vienodų jų galimybių užimtumo ir profesinės veiklos srityje, kuria panaikinami Direktyvos 2006/54/EB 20 straipsnis ir Direktyvos 2010/41/ES 11 straipsnis, COM(2022) 688 *final*.

- 2024 m. Komisija paskelbs **Pensijų adekvatumo ataskaitą** (kartu su Socialinės apsaugos komitetu) ir **Ataskaitą dėl senėjimo** (kartu su Senėjimo grupe).
- Valstybėms narėms rekomenduojama iki 2025 m. gruodžio mėn. pateikti **Tarybos rekomendacijos dėl naujo ES požiūrio į vėžio atrankinę patikrą** įgyvendinimo ataskaitą.

3.4. Darbo jėgos trūkumas ir valdoma teisėta migracija

2022 m. darbo jėgos trūkumas ES buvo istoriškai vienas iš didžiausių. Nors užimtumo lygis ES pasiekė naują rekordą, apie 30 proc. visų įmonių pranešė apie darbo jėgos trūkumą⁵⁰, o 74 proc. MVĮ nurodo, kad joms trūksta kvalifikuotų darbuotojų⁵¹. Įvairiuose sektoriuose ir profesijose trūksta visų kvalifikacijų darbo jėgos ir šis trūkumas veikiausiai didės. Nors darbingo amžiaus žmonių, visų pirma moterų, jaunimo ir vyresnio amžiaus žmonių, aktyvumo skatinimas, įgūdžių trūkumo mažinimas, darbo sąlygų gerinimas tam tikruose sektoriuose ir judumas Europos Sąjungoje labai padės mažinti darbo jėgos trūkumą, to nepakaks visų trūkstamų profesijų poreikiams patenkinti⁵². Teisėta migracija iš ES nepriklausančių šalių taip pat gali padėti darbdaviams užpildyti laisvas kiekvieno įgūdžių lygio darbo vietas, pavyzdžiui, profesijose, kurios Žaliojo kurso pramonės plano kontekste ypač svarbios ES ekonomikai ir jos žaliajai bei skaitmeninei pertvarkai. Atsižvelgiant į darbo rinkos dydį, darbo jėgos migracija į ES, palyginti su kitomis šalimis, tebėra nedidelė⁵³.

SU KVALIFIKUOTŲ DARBUOTOJŲ TRŪKUMU SUSIDURIANČIOS MVĮ (%)

Bazė – visos MVĮ (iš viso 12 909)

⁵⁰ Verslo ir vartotojų apklausa (BCS), Europos Komisija.

⁵¹ Greitoji „Eurobarometro“ apklausa 529 (2023 m.).

⁵² European Commission (2023), *Annual Report on Intra-EU Labour Mobility 2022*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

⁵³ Pavyzdžiui, palyginti su Australija, Kanada ir Jungtinėmis Amerikos Valstijomis. OECD (2019), *Building an EU Talent Pool: A New Approach to Migration Management for Europe*, OECD Publishing, Paris.

Pagerinus teisėtos migracijos į ES kelius gali būti lengviau užpildyti laisvas darbo vietas ir kartu naudoti būtų kilmės šalims. ES pramonė be paliovos kalba apie poreikį didinti Europos patrauklumą specialistams iš trečiųjų šalių. Todėl reikia imtis iniciatyvų veiksmų siekiant padėti darbdaviams ir darbuotojams rasti vieniems kitus. Tai pripažįsta kelios valstybės narės, kaip rodo didėjantis darbo tikslais ne ES piliečiams išduodamų darbo leidimų skaičius⁵⁴. ES siekia remti kilmės šalis, megzdamas specialistų pritraukimo partnerystes, kad stiprėtų tų šalių ekonominė bazė ir žmogiškasis kapitalas.

Švedija pritraukia ir išlaiko tarptautinius specialistus, suteikdama **naujo tipo leidimus gyventi aukštos kvalifikacijos piliečiams iš trečiųjų šalių** ir griežtindama kontrolės priemones kovai su piktnaudžiavimu migracijos maršrutais.

Norint pritraukti specialistus iš viso pasaulio, reikia imtis taiklių darbo jėgos migracijos iniciatyvų, kad neliktų trūkumo, kurio negalima patenkinti pasitelkiant vidaus darbo jėgą, o kartu reikia atsižvelgti į pačių trečiųjų šalių piliečių siekius ir kilmės šalių prioritetus. Įgyvendinant ES ir trečiųjų šalių specialistų pritraukimo partnerystes derinama tiesioginė parama judumo programoms darbo ar mokymo tikslais ir gebėjimų stiprinimas bei investicijos į žmogiškąjį kapitalą⁵⁵, kad valstybės narės, valstybės partnerės, abiejų šalių verslo bendruomenės ir parama pasinaudojantys asmenys gautų tolygią naudą. EBPO duomenimis, tarp 10-ies šalių, kurios labiausiai pajėgios pritraukti labai išsilavinusius specialistus ir verslius asmenis iš užsienio, yra tik keturios ES valstybės narės⁵⁶. Viena jų – Švedija, kurioje versliams asmenims taikomos palankios vizų išdavimo sąlygos ir suteikiama įtraukti ir šeimai palanki aplinka⁵⁷. Politika taip pat turi sudaryti palankesnes sąlygas sėkmingai integruoti trečiųjų šalių piliečius į Europos visuomenę, o integracija ir pagarba pagrindinėms ES vertybėms ir principams turi būti laikomos ir teise, ir pareiga.

Darbo pagal įgūdžius parinkimas ir teisėtos migracijos būdų paieškos dažnai yra sudėtingi ir brangūs tiek migrantams, tiek darbdaviams. Teisėtiems migrantams turėtų būti sudarytos palankesnės sąlygos patekti į darbo rinką užtikrinant tinkamas darbo sąlygas, greitai pripažįstant užsienyje įgytas kvalifikacijas ir padedant įveikti administracines ir kalbines kliūtis. Pavyzdžiui, **Čekija** sukūrė specialią IT priemonę, padedančią įvertinti darbo jėgos poreikius, kuriuos būtų galima patenkinti naudojantis migracija, o **Graikija** turi patogią naudoti internetinę platformą, padedančią geriau suderinti įgūdžių pasiūlą ir paklausą. Turėtų būti formuojamas labiau koordinuotas modelis, kaip patenkinti darbdavių, kurie ES ieško darbuotojų, ir darbo ieškotojų poreikius. Migrantai dažnai dirba jų įgūdžių neatitinkantį darbą ir beveik 40 proc. iš jų kvalifikacija yra per aukšta atliekamam darbui (palyginti su 20 proc. ES piliečių). Ne ES piliečiai ir migrantų kilmės asmenys taip pat dažnai patiria diskriminaciją, gauna prastas darbo sąlygas ir gali neturėti atitinkamų kalbos įgūdžių. Todėl ne ES piliečių užimtumo lygis yra žemesnis nei valstybių narių piliečių ar kitų ES piliečių, įskaitant jaunimą⁵⁸. Tai papildomas argumentas už gerai organizuotus ir teisėtus darbo jėgos migracijos į ES kanalus.

⁵⁴ 2022 m. dėl su užimtumu susijusių priežasčių išduota apie 1,6 mln. leidimų gyventi.

⁵⁵ Įskaitant įgūdžių ugdymą, profesinį rengimą ir mokymą, į darbą orientuotą mainų programų įgyvendinimą.

⁵⁶ Nyderlandai, Švedija, Liuksemburgas, Danija.

⁵⁷ Specialistų pritraukimo EBPO rodikliai.

⁵⁸ European Migration Network (2019), *Report on Labour market integration of third country nationals in EU member states*.

Pagrindinės ES lygmens priemonės

- Peržiūrėta **ES mėlynosios kortelės direktyva**⁵⁹ palengvins aukštos kvalifikacijos darbuotojų įdarbinimą ES. Ji bus taikoma nuo 2023 m. lapkričio 19 d.
- **Vieno leidimo direktyva**⁶⁰ nustatoma, kad vienas leidimas darbuotojams iš trečiųjų šalių užtikrina ir teisę dirbti, ir teisių rinkinį, o **Ilgalaikių gyventojų direktyvoje**⁶¹ pateikiamos taisyklės, kaip įgyti ES ilgalaikio gyventojų statusą. Abi direktyvos yra peržiūrimos siekiant racionalizuoti ir palengvinti trečiųjų šalių piliečių integraciją ir sustiprinti jų teises.
- **Specialistų pritraukimo partnerystė** su pasirinktomis trečiosiomis šalimis (šiuo metu Maroku, Tunisu, Egiptu, Bangladešu, Pakistanu⁶²) gerina teisėtus tarptautinio darbo jėgos judumo būdus ir ugdo specialistus abipusiai naudingu būdu, atsižvelgiant į galimus šalių partnerių būgštavimus.
- **2021–2027 m. Integracijos ir įtraukties veiksmų plane**⁶³ valstybėms narėms yra siūloma parama veiksmais, kuriais gerinamos įsidarbinimo galimybės ir migrantų kvalifikacijų pripažinimas arba plėtojamas įtraukus švietimas ir mokymas.
- Į **laisvosios prekybos susitarimus** su trečiosiomis šalimis, įskaitant tuos, dėl kurių deramasi (su Australija, Indonezija, Indija ir Tailandu), bus įtrauktos nuostatos dėl paramos kvalifikuotų specialistų judėjimui.

Svarbiausi tolesni veiksmai

- 2023 m. lapkričio mėn. Komisija pateiks **specialistų judumo dokumentų rinkinį**, kuriame bus pasiūlymas dėl IT platformos, padėsiančios ES darbdaviams ir darbo ieškantiems asmenims iš trečiųjų šalių darbo jėgos rasti vieniems kitus darbo tikslais (ES specialistų rezervas), Komisijos rekomendacija dėl trečiųjų šalių piliečių kvalifikacijų pripažinimo ir Tarybos rekomendacijos dėl judumo mokymosi tikslais sistemos pasiūlymas.
- Naudodamosi **Darbo jėgos migracijos platforma**, valstybės narės ir Komisija toliau stiprins bendradarbiavimą, kad sudarant palankesnes sąlygas migracijai būtų galima panaikinti regioninį darbo jėgos trūkumą visose valstybėse narėse.

4. DEMOGRAFIJOS PRIEMONIŲ RINKINIO ĮGYVENDINIMAS

Demografijos priemonių rinkinys gali padėti suaktyvinti ES ir nacionalinio lygmens politiką. Komisija ragina valstybes nares rengti ir įgyvendinti integruotą politiką, kad būtų sprendžiama demografinių pokyčių problema, o demografiniai klausimai būtų integruoti į visas politikos sritis. Valstybės narės raginamos kartu su nacionaline politika naudotis esamomis ES lygmens priemonėmis. Per Europos semestro procesą valstybės narės gavo konkrečioms šalims

⁵⁹ 2021 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2021/1883 dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo siekiant dirbti aukštos kvalifikacijos darbą sąlygų, kuria panaikinama Tarybos direktyva 2009/50/EB.

⁶⁰ 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/98/ES dėl vienos prašymų išduoti vieną leidimą trečiųjų šalių piliečiams gyventi ir dirbti valstybės narės teritorijoje pateikimo procedūros ir dėl valstybėje narėje teisėtai gyvenančių trečiųjų šalių darbuotojų bendrų teisių.

⁶¹ 2003 m. lapkričio 25 d. Tarybos direktyva 2003/109/EB dėl trečiųjų valstybių piliečių, kurie yra ilgalaikiai gyventojai, statuso.

⁶² Specialistų pritraukimo partnerystė taip pat aptariama su Nigerija ir Senegalais.

⁶³ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „2021–2027 m. Integracijos ir įtraukties veiksmų planas“, COM(2020) 758 final.

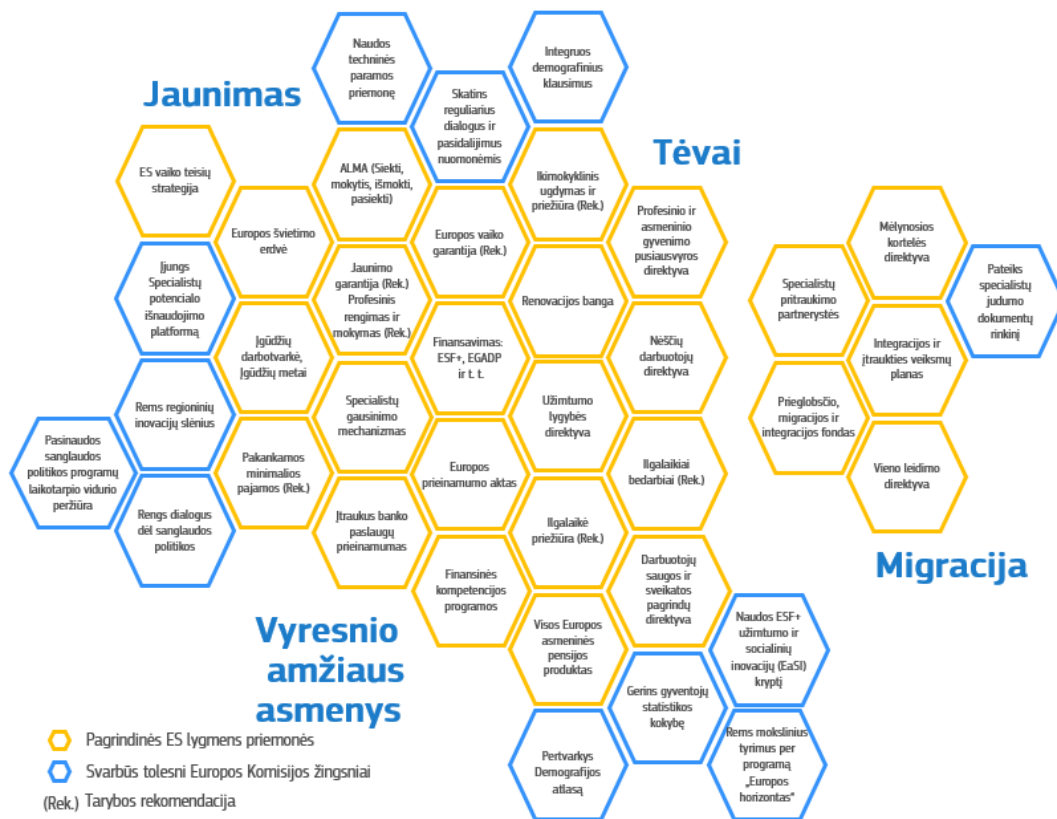
skirtas rekomendacijas dėl atitinkamų sričių, tokių kaip pensijos, sveikatos ir ilgalaikė priežiūra (be kita ko, jų adekvatumas ir tvarumas), vaikų priežiūra, mokesčiai, socialinis būstas, įgūdžiai, suaugusiųjų mokymasis ir užimtumo politika. Veiksmai, kuriais reaguojama į demografinius pokyčius ir jų veikmę, taip pat prisideda prie platesnės visuomenės pažangos pagal darnaus vystymosi tikslus.

Priimant sprendimus reikia vadovautis tokiais principais kaip lyčių lygybė, nediskriminavimas ir kartų tarpusavio teisingumas. Būtina, kad pasirinktas politikos derinys visada saugotų ir stiprintų lyčių lygybę ir lygias galimybes, konkrečiai, didintų moterų galimybes veiksmingai patekti į darbo rinką ir sudarytų sąlygas Europos žmonėms įgyvendinti savo asmeninius siekius ir pasirinkimus. Šiuo aspektu vienas iš svarbiausių politinių sprendimų yra plačiu mastu oficialiai suteikti įperkamas, aukštos kokybės vaikų priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugas. Be to, yra įgyvendinami politikos sprendimai, kurie abipusiai naudingi kelioms ar visoms kartoms. Jie turėtų būti remiami tokiose politikos srityse kaip švietimas ir mokymas (pvz., kartų tarpusavio mokymasis, skatinantis įgyti žinių ir kartu ugdytis įgūdžius), būstas ir priežiūra (pvz., skirtingų kartų namai ir bendruomeninė globa, įskaitant suaugusiųjų dienos priežiūros paslaugas), taip pat darbo vietoje (pvz., iš įvairių kartų atstovų sudaryta darbo jėga, kuri tenkina įvairius poreikius ir investuoja į abipusį žinių ir įgūdžių perdavimą iš kartos į kartą).

Nuo 2006 m. **Vokietijoje** įrengta daugiau kaip **540 namų, kuriuose gyvena kelios kartos** ir kurie kaip bendravimo židiniai skirti kartų socialinei sanglaudai skatinti. Šie židiniai padeda aplinkinėms bendruomenėms spręsti demografinių pokyčių problemas vietos lygmeniu.

Demografinių pokyčių problemai spręsti skirta valstybių narių politika turėtų būti grindžiama vietos realijomis. Kadangi problemos valstybėse narėse ir regionuose skiriasi, politikos priemonės turėtų būti rengiamos ir įgyvendinamos bendromis pastangomis, aktyviai dalyvaujant regionų ir vietos valdžios institucijoms. Tam tikras vaidmuo taip pat tenka valstybinėms užimtumo tarnyboms, socialiniams partneriams ir pilietinės visuomenės organizacijoms. Komisija yra pasirengusi šiame procese remti valstybes nares, be kita ko, sudarydama palankesnes sąlygas mokytis vienos iš kitų ir keistis visų lygmenų geriausios praktikos pavyzdžiais, pavyzdžiui, tam panaudodama Specialistų gausinimo mechanizmą, padedantį ES regionams spręsti demografinio perėjimo veikmės problemas. Būsimoje ilgalaikės kaimo vietovių vizijos įgyvendinimo ataskaitoje (ją numatoma paskelbti 2024 m. pradžioje) Komisija ypatingą dėmesį skirs taip pat konkretiems su kaimo vietovių demografija susijusiems iššūkiams.

DEMOGRAFIJOS PRIEMONIŲ RINKINYS: PAGRINDINĖS ES LYGMENS PRIEMONĖS, KURIOMIS GALI NAUDOTIS VALSTYBĖS NARĖS

Skaitmeninės technologijos gali padidinti Europos konkurencinį pranašumą ir padėti kompensuoti demografinių pokyčių veikmę. Dirbtinis intelektas ir automatizavimas jau keičia Europos ekonomiką ir darbo rinkas. Kai inovacijas ir platesnį technologijų taikymą skatinantys politikos veiksmai yra tinkamai parengti ir įgyvendami, jie gali padėti kompensuoti demografinių pokyčių veikmę našumui ir fiskaliniam tvarumui. Technologijos taip pat gali padidinti sveikatos ir ilgalaikės priežiūros ekonominį efektyvumą ir pagerinti šių paslaugų prieinamumą ir kokybę, be kita ko, kaimo ir atokiuose regionuose, vyresnio amžiaus žmonėms, neįgaliesiems ar riboto judumo asmenims. Be to, skaitmeninės priemonės, skatindamos sveikesnį ir aktyvesnį gyvenimą, gali prisidėti prie senėjančios visuomenės geros savijautos. Jos taip pat gali palengvinti socialinį aktyvumą, mažindamos vyresnio amžiaus asmenų socialinę izoliaciją, ypač kai skaitmeninės priemonės naudojamos kaip įrankis realiems asmenų tarpusavio ryšiams palengvinti.

Be išvardytųjų reguliavimo priemonių ir politikos sistemų, valstybės narės gali pasinaudoti įvairiomis ES lygmens finansavimo priemonėmis. Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė skatina reformas ir investicijas visomis keturiomis priemonių rinkinio kryptimis, konkrečiai, maždaug 8 mlrd. EUR skirta ikimokykliniam ugdymui ir priežiūrai⁶⁴, apie

⁶⁴ 2023 m. rugsėjo 28 d. duomenys. Duomenys grindžiami ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo rezultatų suvestinės ramsčių ženklinimo metodika ir atitinka priemones, priskirtas politikos sritims „Ankstyvasis ugdymas ir priežiūra“, kaip pirminei arba antrinei politikos sričiai. Naujesnės informacijos ir duomenų apie EGADP galima rasti ir Komisijos ataskaitoje Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės įgyvendinimo „Tolesni veiksmai“ COM(2023) 545 final/2.

43,2 mlrd. EUR švietimui ⁶⁵, maždaug 41,7 mlrd. EUR kvalifikacijos kėlimui ir perkvalifikavimui⁶⁶, maždaug 48,2 mlrd. EUR sveikatos priežiūrai ir ilgalaikiai priežiūrai remti⁶⁷ ir apie 15,1 mlrd. EUR socialiniam būstui ir socialinei infrastruktūrai ⁶⁸. 2021–2027 m. partnerystės sutartyse 26 valstybės narės nurodė, kad demografija yra didelis iššūkis jų teritorijoms ir į ją reaguojant reikia naudotis sanglaudos politikos fondais. Pagrindinė ES investavimo į žmones priemonė „Europos socialinis fondas +“ (ESF+) kartu su valstybėmis narėmis perskirstydamos beveik 7 mlrd. EUR siekia, kad darbe būtų subalansuotas lyčių atstovavimas, užtikrintos vienodos darbo sąlygos ir geresnė profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrą, o 427 mln. EUR yra skiriama vyresnio amžiaus darbuotojų aktyvumui ir sveikam senėjimui remti. Per būsimą, 2025 m. pradžioje numatytą sanglaudos politikos programų laikotarpio vidurio peržiūrą⁶⁹, kuri bus atliekama vadovaujantis 2024 m. priimtomis konkrečioms šalims skirtomis rekomendacijomis, bus galima įvertinti šių regionų padėtį ir, kai tinka, suderinti sanglaudos politikos fondų programavimo veiksmus. Be to, pagal programą „Europos horizontas“ 43 mln. EUR skiriama tam, kad būtų moksliskai tiriama, kaip sumažinti kvalifikuotų darbuotojų trūkumą ir įgūdžių neatitiktį, o 27 mln. EUR – tyrimams, kaip tvarkytis su demografinių pokyčių socioekonominė veikme.

Norint veiksmingai valdyti demografinius pokyčius, reikia išsamių, aukštos kokybės ir detalių duomenų ir ES bei nacionalinio lygmens pajėgumų rinkti ir vertinti duomenis ir ekspertines žinias, kad būtų galima parengti analizę ir gaires dėl tinkamų sprendimų. Taip pat labai svarbu koordinuoti pastangas. Nacionaliniu lygmeniu valstybės narės atliko arba pradeda vykdyti demografinių pokyčių ir jų veikmės vertinimus, pavyzdžiui, **Nyderlandai**, pasitelkdami naująjį Valstybinį demografinių pokyčių iki 2050 m. komitetą. Be kitų šią veiklą papildančių priemonių, pavyzdžiui, Kaimo vietovių stebėjimo centro, precedento neturintį šios srities duomenų rinkinį, interaktyvius žemėlapius ir diagramas jau teikia Europos gyventojų ir migracijos statistika ir ES lygmens Demografijos atlasas. Vis dėlto reikės daugiau dėmesio skirti įrodymų bazei kurti ir rinkimo gebėjimams gerinti, kad būtų galima įvertinti demografinės tendencijas ir jų poveikį ir tam geriau pasirengti, be kita ko, geriau projektuojant politiką, kad būtų atsižvelgta į kintančią vyresnio amžiaus žmonių kohortą mūsų visuomenėje. Svarbus žingsnis šia linkme yra Reglamento dėl Europos gyventojų ir būsto statistikos pasiūlymas⁷⁰, kuriuo siekiama modernizuoti ir integruoti demografijos, tarptautinės migracijos ir gyventojų bei būstų surašymo statistiką.

⁶⁵ *Ibid.* Duomenys atitinka priemones, priskirtas politikos sričiai „Bendrasis lavinimas, profesinis švietimas ir aukštasis mokslas“, kaip pirminei arba antrinei politikos sričiai.

⁶⁶ *Ibid.* Duomenys atitinka priemones, priskirtas politikos sritims „Suaugusiųjų švietimas“, „Žalieji įgūdžiai ir darbo vietos“ ir (arba) „Žmogiškasis kapitalas skaitmeninio srityje“, kaip pirminei arba antrinei politikos sričiai.

⁶⁷ *Ibid.* Duomenys atitinka priemones, priskirtas politikos sričiai „Sveikatos priežiūra“ ir (arba) „Ilgalaikė priežiūra“, kaip pirminei arba antrinei politikos sričiai.

⁶⁸ 2023 m. spalio 5 d. duomenys. Duomenys atitinka priemones, priskirtas politikos sričiai „Socialinis būstas ir kita socialinė infrastruktūra“, kaip pirminei arba antrinei politikos sričiai.

⁶⁹ Europos regioninės plėtros fondas, „Europos socialinis fondas +“, Sanglaudos fondas ir Teisingos pertvarkos fondas.

⁷⁰ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Europos gyventojų ir būstų statistikos, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 862/2007 ir panaikinami reglamentai (EB) Nr. 763/2008 ir (ES) Nr. 1260/2013, COM(2023) 31 *final*.

Siekdama tobulinti esamas priemones, Komisija:

Plėns duomenų ir įrodymų bazę

- Pertvarkys **Demografijos atlasą** į dinamišką platformą, skirtą ES lygmens demografijos žinioms kurti ir skleisti, sudarydama palankesnes sąlygas valstybėms narėms keistis informacija.
- Naudodama Europos statistikos sistemą remis valstybių narių pastangas **gerinti savo gyventojų ir būstų statistikos kokybę** ir įgyvendinti novatoriškus veiksmus, grindžiamus būsima Europos gyventojų ir būstų statistikos reguliavimo sistema.
- 2024 m. remis analitinę veiklą pagal **ESF+ užimtumo ir socialinių inovacijų (EaSI) kryptį**, kad būtų atsižvelgiama į pagrindinius demografinių pokyčių aspektus, visų pirma tuos, kurie susiję su senėjimu ir ilgalaikę priežiūra.
- Pagal **programą „Europos horizontas“** remis su politikos atsaku į demografines problemas susijusius **mokslinius tyrimus**, įskaitant tyrimą dėl didėjančio ilgalaikės priežiūros poreikio poveikio, kuris turi būti paskelbtas iki 2025 m.

Remis su demografija susijusios politikos peržiūrą ir modernizavimą visais lygmenimis

- Kartu su Tarybai pirmininkaujančia valstybe nare skatins **reguliarus dialogus ir pasidalijimus nuomonėmis** su valstybėmis narėmis apie visus demografijos aspektus, pasitelkdama specialias struktūras ir išteklius.
- Naudodamasi **techninės paramos priemone**, teiks paramą jos paprašiusioms nacionalinėms valdžios institucijoms, rengiančioms arba atnaujinančioms nacionalines strategijas, kuriomis siekiama spręsti demografinių pokyčių problemą, konkrečiai, įgyvendinant pavyzdines iniciatyvas „Pirmiausia – jaunimas“, „Ilgūdžiai“, „Regioninės plėtros kliūčių šalinimas“ ir „Migrantų integracija ir specialistų pritraukimas“.
- 2024 m. pradžioje paskelbs **9-ąją sanglaudos ataskaitą**, kuri suteiks galimybę apsvastyti, kaip sanglaudos politika padeda valstybėms narėms pasitikti demografinius iššūkius.
- **Demografinius klausimus integruos** į atitinkamus **ES lygmens politikos pasiūlymus** ir, kai tinka, į prie jų pridedamus poveikio vertinimus.
- **2024 m. pirmąjį pusmetį surengs teminę konferenciją**, kad remiantis pagrindinėmis Pensijų adekvatumo ir Senėjimo ataskaitų išvadamis būtų apsvastyta, kaip sistemos ir politika gali palaikyti ilgaamžiškumą Europoje.

Užtikrins, kad nė vienas ES regionas nebūtų paliktas nuošalyje

- 2023 m. lapkričio 23–24 d. oficialiai įjungs **Specialistų potencialo išnaudojimo platformą** ir toliau skelbs kvietimus teikti pasiūlymus pagal Specialistų gausinimo mechanizmą.
- Būsimoje **ilgalaikės kaimo vietovių vizijos įgyvendinimo ataskaitoje** ypatingą dėmesį skirs konkretiems su kaimo vietovių demografija susijusiems iššūkiams.
- Remis **100 regioninių inovacijų slėnių**, apimančių ES regionus, kurių rezultatai inovacijų srityje mažesni, kūrimą, skirdama 100 mln. EUR finansavimą pagal programą „Europos horizontas“ ir 70 mln. EUR pagal ERPF tarpregioninių investicijų į inovacijas (I3)

priemonę.

- Tęs nuolatinį dialogą demografinių iššūkių ir atitinkamų fondų paramos klausimais su atitinkama **Komisijos ekspertų grupe**, atsakinga už sanglaudos politikos fondus⁷¹, siekdama užtikrinti, kad visą jų programavimo ir įgyvendinimo laikotarpį būtų tinkamai atsižvelgta į demografines problemas.
- Paragins valstybes nares pasinaudojant **būsima sanglaudos politikos programų laikotarpio vidurio peržiūra** pritaikyti programas prie demografinių iššūkių keliamų poreikių, kai tai reikalinga.

5. IŠVADA

Demografiniai pokyčiai smarkiai veikia mūsų gyvenimą ir mūsų ekonomikos konkurencingumą. Nors ilgaamžė visuomenė gali mums padėti prisitaikyti ir pasinaudoti naujomis galimybėmis, visuomenės senėjimas ir mažėjantis darbingo amžiaus gyventojų skaičius gali dar labiau padidinti esamas problemas, susijusias su darbo jėgos, našumo ir viešųjų biudžetų trūkumu ir neigiamai veikiančias ekonomiką ir plačiąją visuomenę. Demografinės tendencijos taip pat gali prisidėti prie skirtumų tarp regionų ir šalių didėjimo ir taip galbūt kenkti socialinei sanglaudai ir pasitikėjimui mūsų demokratinių institucijų pajėgumu užtikrinti platų klestėjimą ir gerovę.

Europa turi laikytis visapusiško požiūrio, kuris visas kartas įgalina realizuoti savo talentus ir siekius. Granadoje ES vadovai teigė esą pasiryžę investuoti į ateities įgūdžius ir spręsti demografines problemas. Siekiant sukurti atsparią ir tvarią žmonėms ir visuomenei tarnaujančią ekonomiką, kurioje pavieniai asmenys galėtų išnaudoti savo potencialą, labai svarbu rūpestingai suderinti skirtingus politikos tikslus. ES ir nacionalinė politika turėtų sudaryti sąlygas žmonėms visoje Europoje suderinti siekius kurti šeimą ir apmokamą darbą. Mūsų pastangos visada turi būti grindžiamos lyčių lygybe, nediskriminavimu, pagarba pagrindinėms teisėms ir kartų tarpusavio teisingumu. Kadangi žmonės visoje ES dėl didelio darbo jėgos trūkumo patiria sunkumų, labai svarbios yra ir teisėta migracija bei veiksminga trečiųjų šalių piliečių integracija, kurios papildoma pastanga išnaudoti specialistų iš ES potencialą. Pirmąjį 2024 m. pusmetį planuojamas Val Diušeso socialinių partnerių aukščiausiojo lygio susitikimas taps proga toliau spręsti neatidėliotiną darbo jėgos ir įgūdžių trūkumo klausimą. Siekdama konkurencingumo klausimą spręsti iš esmės, Komisijos pirmininkė pavedė buvusiam ECB pirmininkui ir Italijos vyriausybės vadovui Mario Draghi iki 2024 m. vasaros parengti ES konkurencingumo ateities ataskaitą.

Dirbdami kartu galime konstruktyviai kurti stiprią, dinamišką, konkurencingą ir darnią Europą. Šiame komunikate įvardytos pagrindinės reformos ir investicijos, kurių reikia siekiant Europoje reaguoti į demografinius pokyčius ir juos valdyti. Kaip nurodyta pirmiau, valstybių narių politikos formuotojai turėtų jas taikyti savo nacionaliniame ir regioniniame kontekste, imdamiesi veiksmų visais valdžios lygmenimis. Komisija yra pasiryžusi padėti valstybėms narėms veiksmingai naudotis turimomis priemonėmis ir šiuo tikslu toliau jas tobulinti. Politikos formuotojai taip pat turėtų stengtis skatinti aktyvų piliečių dalyvavimą ir įtraukti visus dalyvius –

⁷¹ Bendrųjų nuostatų reglamento fondų ekspertų grupė (BNR ekspertų grupė), žr. C(2021) 7888 *final*.

socialinius partnerius, pilietinės visuomenės organizacijas ir kitus subjektus, kad jų politika būtų susieta su vietos realijomis. Tokiu būdu galime padėti asmenims ir bendruomenėms klestėti, puoselėdami dabartinių ir būsimų kartų gerovę ir gerą savijautą.